PvdA

‘INITIATIEFNOTA REGIONALE VERSCHILLEN’

Omgaan met krimp
door PvdA Kamerlid Albert de Vries

Initiatiefnota Regionale Verschillen

Omgaan met krimp - Samenvatting

De PvdA wil meer aandacht voor de zogenaamde krimpregio's. Dit zijn gebieden die te maken hebben met 'leegloop'. Bijvoorbeeld wanneer jongeren het platteland massaal verruilen voor de stad. Als zoveel mensen vertrekken, is het voor winkels, scholen, en ziekenhuizen lastig om te overleven. Daardoor verhuizen nog meer jonge gezinnen en gaan ook de bakker en de slager failliet.

Dat is niet alleen funest voor die gemeenschappen, maar zet ook de omliggende steden onder druk. Er ontstaat een tweedeling tussen groeigemeentes en spookdorpen in spé, voor beiden nadelig. Daarom wil de PvdA krimpgemeentes aantrekkelijker maken. Voor de mensen die er nu al wonen én voor nieuwkomers. Dat kan met werk in de buurt, voorzieningen dichtbij, en ruimte voor groei.

In verschillende delen van Nederland maken PvdA'ers hier al werk van. Lokale voorlopers zijn PvdA-wethouders als Jacob Bruintjes in het Drentse Borger-Odoorn, Cees Liefting in Terneuzen en Barry Braeken in Heerlen. Maar ook vanuit de Tweede Kamer kan de PvdA een bijdrage leveren.

Daarom kiest de PvdA voor:

Werk in de buurt/ Banen maken en behouden
De PvdA wil dat de rijksoverheid in Friesland, Groningen, Drenthe, Limburg, en Zeeland zoveel mogelijk banen behoudt. Als er toch overheidsbanen moeten verdwijnen, dan willen we dat de regering eerst de mogelijkheden in regio's met een sterke economie onderzoekt. Mocht er echt geen andere optie zijn, dan wil de PvdA dat er niet meer banen verdwijnen dan het landelijk gemiddelde. De overheid is een belangrijke werkgever voor deze regio's en vult het gat op dat de markt laat liggen.

Om de lokale economie te versterken wil de PvdA dat gemeentes waaruit mensen wegtrekken zoveel mogelijk vergroenen en verduurzamen. In onder andere de Eemshaven, Vlissingen-Oost en Den Helder is er ruimte voor wind-, zon- en getijde-energie en zijn er (chemische) industrieën waarmee het nu niet goed gaat, die zich zouden kunnen richten op biobrandstoffen. Het belang van duurzame energie werd de afgelopen weken opnieuw enorm duidelijk. Het is dan ook niet alleen belangrijk voor deze krimpende regio's, maar voor heel Nederland.

In een moeilijke economie kan samenwerking bedrijven helpen overleven. Daarom wil de PvdA lokaal het voortouw nemen om bedrijven bij elkaar te brengen, zodat ze kunnen samenwerken. In Zuid-Limburg gebeurt dit in de zogenaamde 'smart services hub', waarin ABP, CBS en commerciële bedrijven samen aan nieuwe vormen van dienstverlening werken. Dat levert zoveel verbeteringen op, dat bedrijven die jaren geleden banen naar het buitenland verplaatsten, dat werk nu weer terughalen.

Onderwijs en zorg, dicht bij mensen
De PvdA wil ook voor gemeentes met minder inwoners een aantal voorzieningen garanderen. Zo moet er in elke gemeente ten minste één openbare basisschool zijn, op bereikbare afstand, waar voor iedere leerling plek is. Daarbij moet er in deze regio's minimaal één onderwijsinstelling zijn die technici en gespecialiseerd personeel opleidt.

Naast het onderwijs, vindt de PvdA de zorg in krimpgebieden ook ontzettend belangrijk. Daarom gelden voor de spoedeisende zorg wat ons betreft dezelfde normen en regels als elders in het land. Je moet er ook in een krimpgebied op kunnen rekenen dat je voor spoedeisende zorg in de buurt terechtkan.

Om te voorkomen dat scholen of zorginstellingen elkaar in dunbevolkte gebieden de tent uit concurreren, wil de PvdA meer samenwerking en minder concurrentie. Zo zorg je voor het best mogelijke zorgaanbod, ook in regio's waar steeds minder mensen wonen.

Ruimte voor groei
De PvdA wil dat de overheid plannen van inwoners ondersteunt en lokale wensen respecteert. Dat betekent ook dat we eventuele beknellende wetgeving veranderen. Bijvoorbeeld als wetten ervoor zorgen dat het lastig is om een dorpshuis of een clubgebouw te beheren. We stimuleren verder dat verschillende lokale organisaties in één en hetzelfde gebouw kunnen samenkomen.

De lokale PvdA maakt werk van leegstaande panden: er moet zo snel mogelijk een nieuwe bestemming komen voor een leeg gebouw. Verkrotte panden moeten op kosten van de eigenaar worden opgeknapt. Er is niet voor niets regelgeving om eigenaren van lege panden te motiveren een nieuwe bestemming voor hun onroerend goed te vinden of te renoveren: lokaal maken we daar dan ook actief gebruik van.

Maar de PvdA vindt ook dat je goede initiatieven moet belonen: als dorpsbewoners ervoor kiezen om in coöperatie verband corporatiewoningen te verhuren of gezamenlijk duurzame energie op te wekken, dan moet je dat als (lokale) overheid aanjagen en stimuleren. De PvdA maakt hier werk van.

Waar de voorzieningen tekortschieten of het onderwijs en banen niet goed op elkaar aansluiten, kunnen Europese subsidies een uitkomst bieden.

Over de grens kijken
De PvdA wil ten slotte dat we de grens nog meer gaan zien als een kans en niet als probleem. Daarom moet het eenvoudiger worden om over de grens te werken, bijvoorbeeld door belastingregels te versimpelen. Ook willen we de sociale zekerheid beter laten aansluiten op werk in een buitenlandse buurgemeente. Verder gaan wat de PvdA betreft onderwijswethouders van grensgemeentes met hun collega's in het buurland om de tafel om het onderwijs beter op elkaar aan te laten sluiten. Zo wordt het makkelijker om in het buurland een opleiding te volgen.

De komende vier jaar zetten wij ons in om deze voorstellen in de praktijk te brengen zodat in de krimpregio's leren, werken, wonen, ondernemen, recreëren en meedoen op fatsoenlijk niveau mogelijk blijft.

- **Inleiding**

Hierbij presenteert de PvdA de initiatiefnota Regionale Verschillen: een plan om de dreigende kloof tussen de groeiende stedelijke centra en de krimpende plattelandsgebieden aan de randen van het land tegen te gaan.

De regionale verschillen binnen Nederland nemen toe. De stedelijke regio's in de Randstad en enkele steden in de rest van Nederland blijven groeien, terwijl in de regio's aan de randen van het land inmiddels de krimp toeslaat.

Het voorzieningenniveau en de leefbaarheid komen in deze regio's onder druk te staan. De PvdA vindt dan ook dat er speciale aandacht dient komen voor de krimpgebieden. En dan niet vanuit het perspectief van de groeiende Randstad, maar met een aanpak die uitgaat van de bijzondere opgaven die in de regio's aan de randen van het land aan de orde zijn.

Essentieel is een integrale benadering: niet verkokerd vanuit verschillende beleidsterreinen of ministeries, maar gebaseerd op een samenhangende en gecoördineerde inzet. Daarmee kunnen we de krimp niet keren, maar wel kunnen we zo de kwaliteit van werk, onderwijs, zorg en andere voorzieningen op peil houden.

Voor de PvdA staat centraal dat de mensen aan de randen van het land evenveel kansen moeten krijgen als alle andere Nederlanders. Het is van groot belang dat welvaart en welzijn evenwichtig over het land verdeeld zijn. Ook hier staat eerlijk delen voor de PvdA voorop.

In deze initiatiefnota doet de PvdA op verschillende beleidsterreinen concrete, innovatieve voorstellen om de krimpende gebieden te ondersteunen en de kansen te pakken die krimp ook biedt. Deze zijn gebaseerd op de inspirerende ideeën en suggesties van bewoners en bestuurders uit alle delen van het land. Zonder de inzet en gastvrijheid van de vele Zeeuwen, Groningers, Friezen, Limburgers, Achterhoekers en Drenten had deze initiatiefnota niet tot stand kunnen komen.

Wij stellen de kamer voor om via de coördinerend minister de reactie van de betrokken leden van het kabinet te vragen op de voorstellen in deze initiatiefnota. Als die reactie er (na het zomerreces van 2014) is dan zullen wij een debat aanvragen met de coördinerend minister om de agenda voor de komende jaren vast te stellen gericht op een gecoördineerde en geïntensiveerde aanpak van de regionale verschillen.

Albert de Vries
PvdA Tweede Kamerfractie

PARTIJ VAN DE ARBEID

- **Regionale verschillen nemen toe**

De Randstad blijft groeien en de regio's aan de randen van ons land gaan krimpen. Dat is in het kort de conclusie die we kunnen trekken uit de demografische prognoses tot 2040. De Nederlandse bevolking zal tot 2040 nog wel met 1 miljoen mensen toenemen, maar die groei zal zich concentreren in stedelijke regio's. Het is tekenend dat in 2013 80% van de Nederlandse bevolkingsgroei in de Randstad plaatsvond. In veel regio's aan de randen van het land slaat de krimp nu al toe: in Zeeuws-Vlaanderen, Eemsdelta en Oost Groningen, Midden en Zuid-Limburg, de Achterhoek en Zuidoost Drenthe zal de bevolking tot 2025 al met meer dan 2,5% afnemen. Andere gebieden, waaronder het Noorden van Friesland en Noord-Holland Noord, zullen volgen. En de bevolkingsafname blijft niet alleen tot deze gebieden beperkt: ruim een derde van de Nederlandse gemeenten krijgt in de komende decennia te maken met krimp.

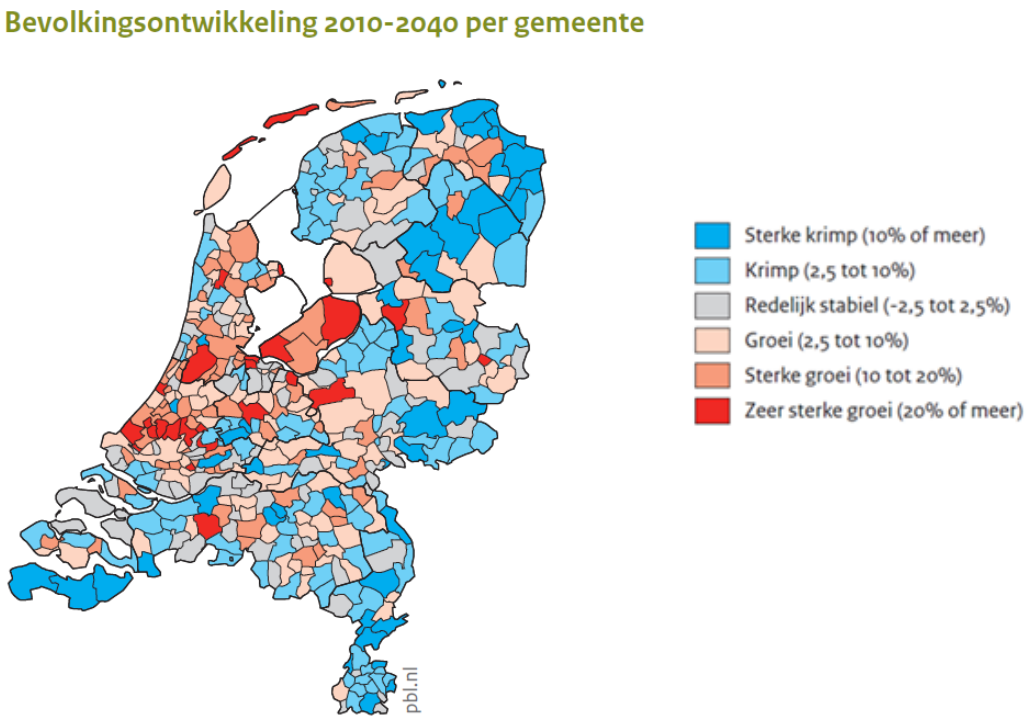

Bron: PBL (2013), *Demografische ontwikkelingen 2010-2040,* p. 18

Bevolkingsdaling is een meervoudig begrip. Er zijn verschillende aspecten die bij krimp in meerdere of mindere mate kunnen spelen:

- daling van de bevolking;
- daling van het aantal jongeren (0-19); de zgn. ontgroening
- toename van het aandeel ouderen (65+); de zgn. vergrijzing
- daling van de omvang van de potentiële beroepsbevolking (20-65 jarigen);
- daling van het aantal hoger opgeleiden.
- daling van het aantal huishoudens;

Krimp kent verschillende stadia. Van afnemende groei naar daling van de bevolking, vrijwel altijd gepaard gaand met ontgroening en vergrijzing en vaak ook met vertrek van mensen met hogere opleidingen met uiteindelijk ook als gevolg afname van het aantal huishoudens en een sterk gewijzigde huishoudensamenstelling. Krimp wordt versterkt door het verschuiven van werkgelegenheid en kennis van de krimpregio's naar de centralere stedelijke gebieden. Bedrijven en maatschappelijke organisaties maken een naar het lijkt onstuitbare

schaalvergroting door, waarbij veel (ondersteunende) functies zich concentreren in centraal gelegen stedelijke gebieden. Die tendens doet zich voor bij banken, verzekerings-maatschappijen, energiebedrijven, landelijke en internationaal opererende handels- en productiebedrijven, onderwijsinstellingen en ook bij de afslankende rijksdiensten. Naast de Randstad trekken vooral de regio's Zwolle, Eindhoven, Arnhem en Breda werkgelegenheid uit de verder weg gelegen gebieden aan. Friesland, Noordoost Groningen, Drenthe, de Achterhoek, Limburg, Zeeland en Noord-Holland Noord verliezen. Ook kennisintensieve en innovatieve bedrijvigheid concentreert zich. Vernieuwingen en innovaties doen zich daardoor vooral voor in de Randstad en een beperkt aantal andere stedelijke regio's zoals de Achterhoek.

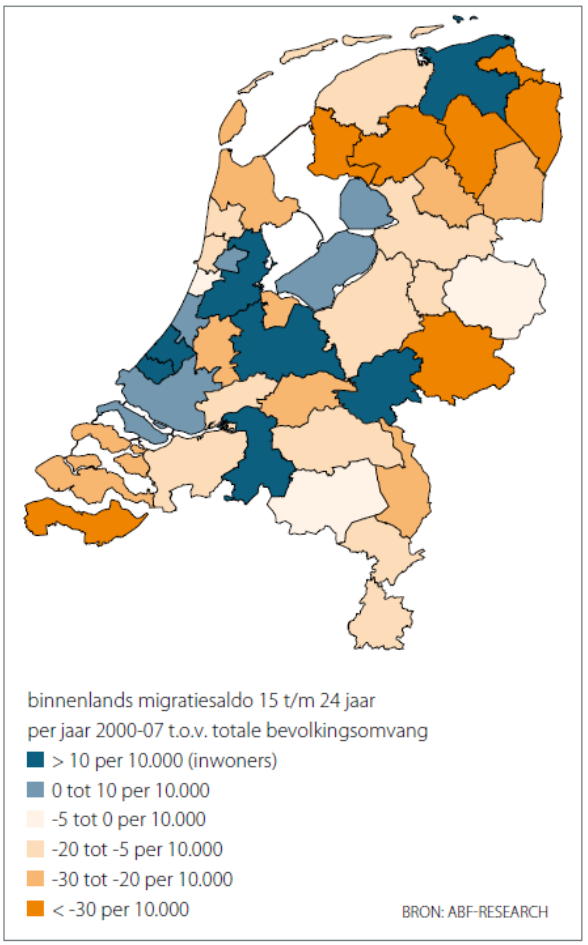

In de meeste regio's die met bevolkingsdaling te maken hebben of krijgen, daalt het aandeel jongeren sneller dan gemiddeld en neemt het aantal ouderen met meer dan het landelijk gemiddelde toe. En het is een selectief proces. Juist veel (getalenteerde) jongeren trekken weg uit de periferie, met als gevolg dat in die gebieden het gemiddelde opleidingsniveau daalt en de vergrijzing nog harder toeslaat. Aan het kaartje hiernaast[1] is duidelijk af te lezen dat veel jongeren tussen 15 en 24 jaar vertrekken uit de gebieden die al te maken hebben met bevolkingsafname: de blauwgekleurde regio's trekken jongeren aan, terwijl de oranjegekleurde gebieden jongeren kwijtraken. Deze extra ontgroening en vergrijzing hebben uiteraard gevolgen voor onderwijs, verenigingsleven, arbeidsmarkt, woningmarkt, zorginfrastructuur, detailhandel en voorzieningen in de betreffende gebieden.

Naast negatieve effecten op specifieke beleidsterreinen, kunnen we concluderen dat krimp ook een aantal algemene, integrale effecten heeft. Ten eerste heeft krimp een substantiële psychologische component: het imago van een krimpregio is negatief en kan daarmee gemakkelijk leiden tot een negatieve spiraal. Daarbij vergt krimp een lastige omslag in denken: van kwantitatief naar kwalitatief groeidenken, van meer naar beter. Daarnaast zullen binnen Nederland grote verschillen ontstaan waarbij groei en krimp lange tijd naast elkaar zullen bestaan. Dit leidt tot nieuwe verdelingsvraagstukken. Tot slot heeft krimp ook ingrijpende sociale effecten. Op landelijk niveau trekken groeiregio's mensen aan ten koste van de krimpregio's; op lokale schaal winnen de betere wijken. Daarmee nemen de verschillen toe en dreigt er een kloof te ontstaan tussen de stedelijke Randstad en de landelijke periferie, het Randland.

[1] Bron: Rabobank (2010), *Demografische krimp, de nieuwe realiteit in perspectief,* p. 53.

Vertegenwoordigers van de regio's vertolken veelal het gevoel dat "Den Haag" wel luistert, maar niet of nauwelijks begrijpt waar het in de regio's echt om gaat en waarmee zij echt geholpen zijn. Dat is echt een gemiste kans. Een proactieve en meedenkende (rijks)overheid kan namelijk een belangrijke rol spelen in het faciliteren van de transitie naar een nieuw evenwicht.

- **Gemeenten en Regio's ook zelf aan zet in transitie**

Bij krimp gaat het om een transitie die via afnemende groei en bevolkingsdaling uitkomt op een nieuw min of meer stabiel evenwicht. Gemeenten moeten zich daar eerst zelf van bewust worden. Meestal is er nogal wat kramp over krimp. Het wordt als negatief voor het imago beschouwd. Lastig is dat in sommige regio's niet alle gemeenten tegelijkertijd met krimp te maken krijgen. Daardoor kunnen er regionaal belangentegenstellingen groeien. En natuurlijk is het niet verstandig om te remmen daar waar nog wel reële potentie is. Het is van belang dat gemeenten daar samen afspraken over maken. Een mooi voorbeeld daarvan is te vinden in de regio Appingedam - Delfzijl.

Als de bewustwording er is dan is het zaak dat de gemeente een plan van aanpak opstelt en dat ook vastlegt in de beleidscyclus en in de begroting. Bij krimp moeten er keuzes gemaakt worden. Voor wonen, voorzieningen en behoud van economische vitaliteit.

Daarbij helpt dat krimp ook kansen biedt, bv op het gebied van ruimtelijke ordening (meer ruimte voor groen en natuur), door goedkopere woningen en bedrijfspanden, door een versterkte gemeenschapszin en saamhorigheid. Gemeenten moeten het liefst in regionaal verband zelf goed nadenken over hun toekomstprofiel. Het is verstandig om dat vast te leggen in regionale toekomstplannen. Hoe houd je basisvoorzieningen zo goed mogelijk gespreid in stand. Hoe organiseer je maatschappelijke coalities die zich inzetten voor brede maatschappelijke belangen. Hoe bundel je krachten om meer specifieke voorzieningen met zo veel mogelijk kwaliteit te behouden. Welke keuzes maak je en welke specialisaties kies je om je als gemeente of regio te onderscheiden. Voor zover dat nog niet is gebeurd is het nodig dat regio's in samenspraak met bewoners en bedrijfsleven zelf goed nadenken waar hun sterke punten liggen daar afspraken over maken en via die weg keuzes proberen te maken voor specialisatie in bedrijvigheid, hoger onderwijs, voorzieningen en omgevingsbeleid.

- **Voorgeschiedenis in beleid en politiek**

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw voerde de rijksoverheid een actief spreidingsbeleid, waarbij zij allerlei rijksdiensten over het land verspreidde. Zo presenteerde het kabinet Den Uyl in 1974 een uitgebreid spreidingsplan dat de werkgelegenheid in het noorden, oosten en zuiden van Nederland moest stimuleren. In de meer recente geschiedenis was het minister Eberhard van der Laan die samen met staatssecretaris Ank Bijleveld in het

kabinet Balkenende-IV weer integraal aandacht besteedde aan de verschillen tussen regio's. Van der Laan creëerde en intensiveerde beleid voor gebieden die extra aandacht nodig hebben. De aanpak voor krimpregio's vond zijn beslag in het zogenoemde Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling 'Krimpen met kwaliteit', dat in 2009 op nationaal niveau in gang werd gezet. Daarin werden drie krimpregio's en een aantal anticipeerregio's aangewezen (zie kaartje). Ank Bijleveld zorgde door een maatregel in het gemeentefonds (de krimpmaatstaf) voor extra financiële ruimte voor gemeenten in de zgn. "top krimpregio's".

Helaas is na het ministerschap van Van der Laan de aandacht van de rijksoverheid voor deze ingrijpende maatschappelijke ontwikkeling weer afgenomen. De integrale visie op bevolkingsdaling die onder minister Van der Laan was opgesteld, liet het kabinet Rutte-I los. Minister Donner publiceerde in 2011 weliswaar een Interbestuurlijke Voortgangsrapportage Bevolkingsdaling, maar bij elke gelegenheid benadrukte hij dat de essentie van zijn beleid is dat "het" van de regio's en de gemeenten zelf moet komen. De regierol legde hij bij de lagere overheden, waarbij het Rijk slechts beschikbaar zou zijn om een handje te helpen. Zijn opvolger, minister Spies, volgde in de meest recente Interbestuurlijke Voortgangsrapportage van 2012 dezelfde lijn.

- **Het Kabinet Rutte-Asscher en de aanpak van bevolkingsdaling**

In het regeerakkoord spreekt het kabinet de intentie uit om tot een integrale aanpak te komen van bevolkingsdaling: 'De krimpproblematiek krijgt aandacht vanuit verschillende ministeries. In het onderwijs moeten alle vormen van samenwerking mogelijk zijn wanneer krimp daartoe noopt. Woningen dienen te worden aangepast met het oog op de bevolkingssamenstelling en soms is sloop aan de orde. Voorzieningen zullen waar mogelijk worden gebundeld. Het initiatief ligt hiervoor bij de lokale overheid. Regio's die hiermee te maken hebben, moeten ruimte krijgen door middel van maatwerk in regelgeving.'

Blok: los de krimp zelf op

Minister Stef Blok (midden) in gesprek met Hotze Mellema van Thuis Wonen. Achter hen wethouder Lieuwe Bijleveld van Kollumerland en rechts burgemeester Bearm Bilker.

STEF ALTENA

KOLLUM · Noordoost-Friesland hoeft geen heil te verwachten uit Den Haag, waarschuwde minister Stef Blok maandag in Kollum.

Voor de bevolkingskrimp is geen kant en klare oplossing voorhanden. „Het rijk schept alleen de voorwaar-

zes gemeenten werken samen in de Agenda Netwerk Noordoost om de krimp tegen te gaan en het gebied zo leefbaar mogelijk te houden.

Toch zijn er nog tal van wensen bij de spelers in het gebied, die volgens hen in Den Haag zouden moeten worden geregeld. Zo pleitte Sigrid Hoekstra, directeur van woningcorporatie WoonFriesland, bij Blok voor

Minister: 'Het rijk schept alleen voorwaarden'

Als voorbeeld noemt Bijleveld een bouwproject van twintig woningen in Kollumerland. „Zelfs met garanties dat tal van mensen daar wilden gaan wonen, kregen we geen lening los bij de bank. Dan moet je om banken heen en kom je bij andere private investeerders terecht. Maar ook die willen hun vingers er in deze tijd

De huidige minister voor Wonen en Rijksdienst heeft ten aanzien van het dossier bevolkingsdaling een zelfde taakopvatting als zijn voorgangers Donner en Spies. In een recent werkbezoek aan Noordoost Friesland gaf minister Blok het signaal dat de oplossingen voor de krimpproblematiek vooral van de krimpregio's zelf moeten komen. In het artikel met de titel "Minister Blok: los de krimp zelf op" uit de Leeuwarder Courant van 15 oktober 2013 stelt de minister dat Noordoost Friesland 'geen heil hoeft te verwachten uit Den Haag'. Volgens de minister is het Rijk er alleen om mee te denken, knellende wet- en regelgeving weg te nemen en kennis te delen.

Ondanks deze beperkte taakopvatting van de coördinerende minister, heeft dit kabinet inmiddels toch enkele eerste stappen gezet om ook echt iets de doen aan de problematiek in krimpgebieden. Zo is er de komende vier jaar een mogelijkheid tot heffingsvermindering van €70 miljoen per jaar gecreëerd op de ingevoerde verhuurderheffing voor de sloop van woningen en de transformatie van vastgoed naar een woonfunctie in de drie top-krimpregio's

en voor functieverandering van leegstaande kantoren. Ook blijft de kleine scholentoeslag beschikbaar als kleinere scholen gaan samenwerken of fuseren en wordt de fusietoets in de meeste gevallen voor hen afgeschaft. En voor ouders is de mogelijkheid geopend om in coöperatieverband een kleine school open te houden. Verder wordt er bij de verdeling van de middelen voor de participatiewet rekening gehouden met regionale verschillen.

- **Inzet van de initiatiefnota: een integrale visie en effectieve aanpak**

  Ondanks de wisselende inzet op landelijk niveau wordt er op lokaal en regionaal niveau hard gewerkt om de gevolgen van bevolkingsdaling op te vangen. Lokale bestuurders pionieren met nieuwe oplossingen voor nieuwe uitdagingen, vooral in Oost-Groningen, Zeeuws-Vlaanderen en Parkstad Limburg maar ook in sommige anticipeergebieden. De PvdA vindt dat we dit vanuit de rijksoverheid meer moeten ondersteunen. In het verlengde van de motie van PvdA Eerste Kamerlid Marleen Barth die de regering verzoekt om een integrale visie op bevolkingsdaling uit te werken, wil de PvdA met deze initiatiefnota dan ook de aanzet geven tot een integrale visie en effectieve aanpak van de krimpproblematiek en de groeiende regionale verschillen in Nederland. Centrale pijlers van de aanpak die de PvdA voorstelt, zijn het faciliteren van medeoverheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers vanuit het Rijk, het krimp-proof maken van het rijksinstrumentarium en het eerlijk verdelen van welvaart en welzijn over het hele land. Deze initiatiefnota bevat een aantal concrete voorstellen om dit te bewerkstelligen en zo de leefbaarheid in krimpgebieden op peil te houden en de negatieve gevolgen van bevolkingskrimp voor de bewoners zoveel mogelijk te beperken.

  Een belangrijke eerste stap is dus dat de rijksoverheid andere actoren beter faciliteert in de aanpak van de krimpopgave. Daarbij dient ruimte geboden te worden aan goede initiatieven en experimenten, en het huidige beleid biedt die ruimte ook al steeds meer (een goed voorbeeld is de website www.vanmeernaarbeter.nl). Een tweede pijler is het krimp-proof maken van het rijksinstrumentarium. Een samenhangende aanpak vanuit "Den Haag" is ingewikkeld omdat de rijksoverheid van nature sterk verkokerd is. Samenhang in beleid is de basis van een effectieve aanpak. Niet kijken per onderwerp of ministerie maar kiezen voor een gecoördineerde aanpak om te zorgen dat regio's toegerust worden om leren, werken, wonen, ondernemen, recreëren en meedoen ook in omstandigheden van krimp op fatsoenlijk niveau mogelijk te laten zijn. Een derde pijler is een eerlijke verevening tussen groei- en krimpgebieden. Daar waar krimpende regio's zich bewust moeten worden dat deze verandering dient te leiden tot een andere focus op hun toekomst, zo moet "Den Haag" zich bewust worden dat regionale verschillen nopen tot nieuwe verdeelvraagstukken, regionale verschillen in regelgeving, gericht weghalen van schotten en verevening van kosten en baten.

- **Opbouw initiatiefnota**

  In deze initiatiefnota besteden we aandacht aan de problematiek van de regio's aan de randen van ons land. Het gaat dan concreet om de gebieden met:
  - verlies van werkgelegenheid en de consequenties van een eenzijdige werkgelegenheidsstructuur;
  - gevolgen van afnemend draagvlak voor de voorzieningen omdat de gebieden uitgestrekt en dunbevolkt zijn;
  - problemen op de woningmarkt en de kosten van beheer van het openbaar gebied doordat niet alleen de bevolking maar inmiddels vaak ook het aantal huishoudens afneemt;

- de structurele veranderingen in de detailhandel met als gevolg grote leegstand in en verloedering van winkelgebieden;
- de gevolgen van de nationale bezuinigingsopgaven;
- barrièrewerking van de grens.

Achtereenvolgens richten we ons op de arbeidsmarkt, maatschappelijke en commerciële voorzieningen, onderwijs, zorg, mobiliteit, detailhandel, media, ruimte en vastgoed, grensproblematiek en herverdelingsvraagstukken.

Bron: www.tubantia.nl, *'krimpgebied is ook in trek'*

Niet alleen in Limburg, Zeeland en Groningen bevinden zich gebieden die krimpen, maar ook in bijvoorbeeld Drenthe, Friesland en Gelderland (de Achterhoek)

- **ARBEIDSMARKT**

De werkgelegenheid is in de regio's aan de randen van ons land vaak eenzijdig en kwetsbaar. Bovendien verdwijnen veel arbeidsplaatsen richting centralere steden. Er is relatief ook minder en minder gevarieerd werk te vinden in de perifere regio's. Vooral in Groningen en Limburg werken relatief veel mensen bij de sociale werkvoorziening, die de kansen op een succesvolle instroom in een reguliere baan (die er in die regio's juist minder dan evenredig zijn) verkleint. Aan de andere kant neemt door een dalende bevolking en een sterkere vergrijzing de potentiële beroepsbevolking af, waardoor in de toekomst voor bepaalde sectoren (bijvoorbeeld in de zorg en de techniek) juist te weinig geschikte arbeidskrachten te vinden zijn.

Werkgelegenheid organiseert zich ook selectief, waarbij krimp en werkgelegenheid niet altijd direct met elkaar samenhangen. In de Eemsdelta en in Zeeuws Vlaanderen is de bijdrage aan het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking (ver) boven het nationale gemiddelde. Het profijt van deze economische activiteiten slaat vaak echter te weinig in de regio's zelf neer. In Zeeuws Vlaanderen is ook de werkloosheid relatief laag. Maar het aanbod van werk is eenzijdig en door het geringe aantal bedrijven ook kwetsbaar: bevolkingsdaling kan daarmee niet

voorkomen worden. Bovendien concentreren hoofdkantoren, kennisintensiever werk, centrale magazijnen en administratieve backofficetaken zich in centrale steden. Een belangrijke uitdaging voor de regio's aan de randen van ons land is werken aan hun economische vitaliteit.

1. **Zet in op behoud en het aantrekken van werkgelegenheid en op een gelijk speelveld in Europa**
   Van belang is dat er niet opnieuw grote klappen vallen in de werkgelegenheid zoals in het verleden bij de sluiting van de mijnen in Zuid Limburg, bij de mechanisatie van de landbouw en de automatisering van de landbouwindustrie zoals in Oost- Groningen en het verdwijnen van de textielindustrie in Twente. Er zijn actuele zorgen over de werkgelegenheid in het Eemshavengebied (Aldel) en in Zeeland (sluiting van Thermphos, Zalco en de kolencentrale van Delta). In Limburg en in de Kanaalzone van Zeeuws Vlaanderen dreigt door de toenemende effecten van het goedkope schaliegas in de VS de werkgelegenheid in de chemische sector in de knel te komen. Er moet dan ook gezorgd worden voor een gelijk speelveld. Het ontbreken daarvan heeft Thermphos en Zalco genekt. Voor Aldel was wel een overbruggingskrediet verstrekt maar er is nu toch het faillissement uitgesproken. Ongelijke voorwaarden gelden voor de Nederlandse havens en dus ook voor de zeehavens in Groningen en Zeeland. België en naar recent bekend is geworden ook Duitsland pompt flink wat staatssteun in hun havens.

2. **Stimuleer dat bedrijven en instellingen krachten bundelen**
   Bedrijven kunnen veel synergievoordelen behalen door kennis en kunde te delen. Een goed voorbeeld daarvan is het Smart Services Hub in Zuid-Limburg waarin bedrijven, kennisinstellingen en overheden samenwerken om innovaties en nieuwe producten te ontwikkelen.

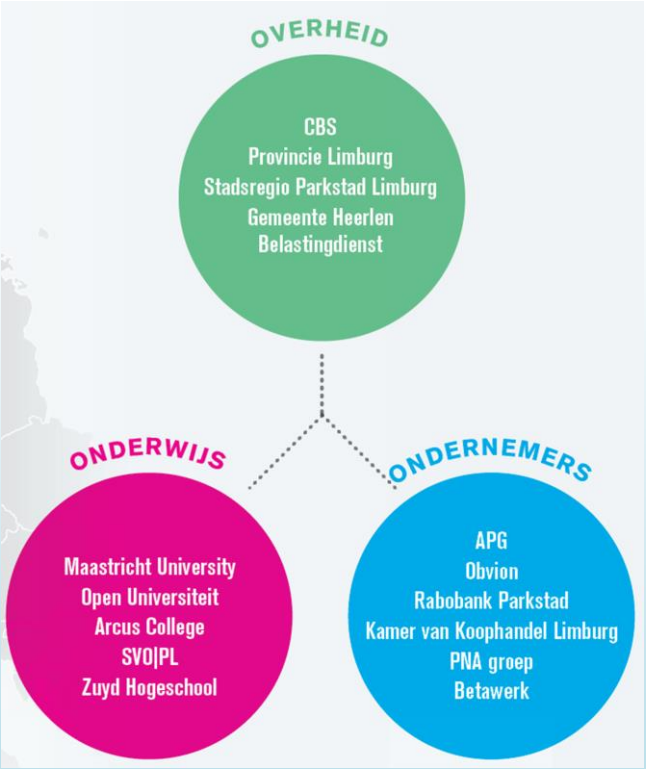

Bron: www.smartserviceshub.nl

Samenwerkingsverband tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven in het Smart Services Hub in Parkstad Limburg

De deelnemende organisaties maken gebruik van elkaars systemen en infrastructuur, en delen hun kennis en personeel om daarmee een toonaangevend financieel-administratief centrum te worden. Dit draagt bij aan het verbeteren van de economische vitaliteit van de regio. Deze initiatieven dienen echter niet belemmerd te worden door restrictieve regelgeving waardoor overheidsinstellingen zich gedwongen zien zich uit dergelijke publiekprivate samenwerkingsverbanden terug te trekken.

3. **Slank rijksdiensten in Friesland, Drenthe, Limburg en Zeeland niet meer dan gemiddeld af**
   Tot voor kort was het steeds hetzelfde liedje: als de rijksoverheid moest bezuinigen of afslanken, dan zocht elk ministerie en elke uitvoerende dienst de oplossing in opschalen en concentratie in centraler gelegen steden. Gevolg was dat de provincies Friesland, Drenthe, Limburg en Zeeland werkgelegenheid zagen verdwijnen en de betrokkenheid van de dienstverlening vanuit regionaal perspectief gezien zagen afnemen. De afslanking van de rijksdienst die door het kabinet Rutte-I in gang was gezet, is flink gecorrigeerd middels de met algemene stemmen aangenomen motie De Vries en het daarna gesloten begrotingsakkoord. De motie De Vries droeg de regering op om bij deze reorganisatie de werkgelegenheid in de provincies Limburg, Friesland, Drenthe en Zeeland zoveel mogelijk te behouden. Deze inzet heeft ertoe geleid dat de minister ervoor moet zorgen dat deze regio’s niet onevenredig hard worden getroffen bij het herschikken van de rijksdiensten. In alle vier in de motie genoemde provincies zijn daarmee honderden arbeidsplaatsen behouden gebleven.

   Het kabinet moet zich er dan ook voor inzetten dat bij de verdere noodzakelijke afslanking van de rijksdienst de vier betrokken provincies niet meer dan gemiddeld werkgelegenheid bij de brede rijksdienst verliezen; tevens dient voorkomen te worden dat binnen provincies de specifieke krimpgebieden inleveren. Idealiter zouden de krimpgebieden in de genoemde provincies minder dan gemiddeld moeten inleveren, omdat er voor mensen die hun baan verliezen in de krimpgebieden in de regel veel minder mogelijkheden zijn om een nieuwe baan te vinden dan elders in het land.

4. **Concentreer “Bio-based economy” en energietransitie-initiatieven in de krimpregio’s**
   De omslag naar duurzame energie biedt kansen voor de krimpregio's. Juist aan de randen van het land is ruimte voor wind-, zon- en getijdenenergie en bevinden zich industrieën die zich lenen voor een omslag richting een meer 'bio-based economy'. In de Eemshaven, in Delfzijl en in de Zeeuwse havens zijn kansen voor bedrijven die betrokken zijn bij de bouw van offshore windmolens.
   Nieuwe werkgelegenheid aan de randen van het land in duurzame energieopwekking en een omslag naar een 'bio-based economy' moet gestimuleerd worden. Belangrijk is dat de bevolking beter bij de ontwikkeling van grootschalige wind- en zonne-energie betrokken wordt en dat zij van de winst die hierop is te maken middels participaties kan meeprofiteren.

5. **Bekijk tijdig waar en in welke sectoren arbeidstekorten dreigen als gevolg van bevolkingsdaling en vergrijzing.**
   Om toekomstige problemen te voorkomen is het van belang per sector goede inschattingen te maken van het voor de toekomst benodigde arbeidspotentieel. Vraag werkgevers en werknemersorganisaties om in beeld te brengen waar tekorten dreigen en vraag hen met maatschappelijke organisaties en onderwijs te bezien welke oplossingsmogelijkheden er samen te bedenken zijn om deze problematiek het hoofd te kunnen bieden.

6. **Geef bij de selectie van sectorplannen hogere prioriteit aan krimpregio's**
   Volgens de huidige regeling kunnen sociale partners samen sectorplannen opstellen. Werkgevers en werknemers kunnen maatwerk bieden in de sectoren om mensen gericht aan de slag te helpen of te begeleiden naar een nieuwe baan. De plannen worden voor de helft gefinancierd door het Rijk en voor de andere helft door de sectoren zelf. Het kabinet heeft voor de sectorplannen in de periode 2014-2015 600 miljoen euro vrijgemaakt.

   Denk bijvoorbeeld ook na over onderwijs en werk in de agro-sector, aan de relatief grote instroom van Polen en andere moe-landers en de aandachtspunten die dat met betrekking tot huisvesting met zich meebrengt. Zet landbouwsubsidies en middelen uit het top-sectorenbeleid in voor de verduurzaming van de agrarische productie, voor de ontwikkeling van bio-economie en bio-energie. Vervang asbestdaken van agrarische bedrijven door zonnepanelen ('dak voor zon'). In het landelijk gebied worden jaarlijks vele projecten uitgevoerd met Europese subsidiegelden uit het zogeheten POP of Plattelandsontwikkelingsprogramma. Zet die meer in voor gerichte investeringen in bij het MKB, bijvoorbeeld in familiebedrijven, voor glasvezel, voor innovaties in het agrarisch bedrijf.

7. **Creëer gelijke kansen voor mensen in de sociale werkvoorziening en WaJongeren**
   Belangrijk is om ervoor te zorgen dat mensen die werken in de sociale werkvoorziening en WaJongeren ook in provincies als Groningen en Limburg de kans krijgen in te stromen in reguliere banen; voorkomen dient te worden dat zij vanwege hun relatief grote aantal en het relatief geringer aantal mogelijkheden tot instroom thuis komen te zitten. Complex is ook de situatie in de regio Noordoost Friesland en Zeeuws Vlaanderen ook daar is sprake van een combinatie van veel WSW'ers en weinig werkgelegenheid. Bij de kamerbehandeling van de participatiewet is afgesproken dat bij de verdeling van de middelen rekening gehouden zal worden met de regionale verschillen en dat er in ieder geval meer geld zal gaan naar de drie top krimpgebieden.
   Het zou goed zijn om bij de toekenning van middelen voor de zgn. sectorplannen juist in regio's waar het aantal mensen met een arbeidsbeperking relatief zeer hoog is voorrang te geven aan projecten waarmee ook banen voor deze mensen worden gecreëerd. Bij de selectie van de sectorplannen zou een hogere prioriteit aan de krimpregio's gegeven kunnen worden en aan een soepelere invoering van de participatiewet. Bij de steun voor de sectorplannen in krimpgebieden zou het kunnen helpen om een lagere eis te stellen aan het deel dat sociale partners moeten mee investeren bij de cofinanciering voor sectorplannen. In plaats daarvan zou een hoger aandeel aan het in het in dienst nemen van mensen met een arbeidsbeperking kunnen gelden. Daar waar mogelijk zou samenwerking gezocht kunnen worden met regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

   Het is van belang om te monitoren of de toezeggingen van werkgevers en de eventuele quotering er in deze gebieden in voldoende tempo toe leiden dat de instroommogelijkheden voor mensen met een arbeidsbeperking voldoende omvang hebben. Zo niet, dan zou alsnog overwogen kunnen worden om in de regio's waar zich dat voordoet voor de transitie alsnog meer tijd te nemen.

- **COMMERCIËLE EN MAATSCHAPPELIJKE VOORZIENINGEN**

De afname van de bevolking heeft directe invloed op het draagvlak van voorzieningen. Dat draagvlak komt verder onder druk door schaalvergroting en concentratietendensen, technologische en sociaal-culturele ontwikkelingen en veranderend keuzegedrag van consumenten. Dat heeft niet alleen consequenties voor commerciële dienstverlening en detailhandel, maar ook voor maatschappelijke voorzieningen.

Veel winkels en dienstverlenende bedrijven in dunbevolkte gebieden moeten de handdoek in de ring gooien. Er is voor ondernemers een limiet aan meer eigen arbeidsinzet, het accepteren van hogere kosten en het genoegen nemen met minder inkomsten. Ook met relatief hoge prijzen kan de exploitatie op een bepaald punt niet meer volgehouden worden. Dit proces lijkt niet te stuiten. Het beeld van afnemend draagvlak zien we ook bij voorzieningen die geheel of gedeeltelijk met premies, contributies of met overheidsgeld worden betaald. Het gaat dan bijvoorbeeld om kleine winkels, huisartsen, buurthuizen, sportverenigingen, zwembaden en openbaar vervoer.

In dunbevolkte gebieden zijn de gevolgen van sluitingen van voorzieningen vaak ingrijpender dan in de steden. Als een voorziening sluit, is een bewoner van een dunbevolkt gebied vaak gedwongen veel verder te reizen naar de eerstvolgende dichtstbijzijnde voorziening, terwijl een bewoner van een stad vaak dichter in de buurt een alternatief heeft en gebruik kan maken van een veel fijnmaziger openbaar vervoerssysteem.
Om cruciale voorzieningen in de lucht te houden, wordt er gezocht naar nieuwe manieren van exploitatie. Sommige voorzieningen kunnen toch blijven bestaan omdat bewoners met vrijwillige inzet gaan bijdragen aan de exploitatie of de exploitatie zelfs helemaal overnemen. Het aantal voorbeelden hiervan neemt snel toe en kent een rijke variëteit: sportclubs die hun eigen accommodatie en velden beheren, een buurthuis dat door bewoners zelf wordt gerund, een zwembad dat met vrijwilligers open wordt gehouden, groenonderhoud door bewoners, beheer van speeltuinen door bewoners(verenigingen) en zelfs de exploitatie van een basisschool die door de ouders is overgenomen. Interessant voor kleinere kernen zijn de initiatieven van De Spar voor het runnen van kleinere supermarkten met de inzet van mensen met loonsuppletie, vrijwilligers en mensen in dagbesteding. Ook kunnen re-integratie en/of dagbestedingprojecten soms een alternatief vormen om het aanbod van producten of diensten in kleine kernen overeind te houden. Veel van deze voorbeelden zijn te vinden op de website www.vanmeernaarbeter.nl

Het is goed dat toenemende gemeenschapszin als vangnet kan dienen op het moment dat voorzieningen onder druk komen te staan. Wethouder Jacob Bruintjes van de Drentse gemeente Borger-Odoorn wordt vanwege zijn rijke ervaringen op dit terrein wel “koning krimp” genoemd. Hij sluit nooit zomaar een voorziening: hij kondigt eerst aan dat de gemeente de exploitatie van een voorziening over een aantal jaren moet beëindigen en zegt daarbij bereid te zijn over andere vormen van exploitatie met bewoners van gedachten te wisselen en een eventuele overname ook te willen faciliteren. Daarbij zoekt hij vooral naar mogelijkheden om gefragmenteerde voorzieningen die onder druk staan te clusteren, bijvoorbeeld in multifunctionele accommodaties. In veel gevallen leidt dit tot succes: inmiddels heeft Jacob Bruintjes vele collega’s die deze aanpak hebben overgenomen.
Bewonersinitiatief is dus essentieel om het voorzieningenniveau in krimpende en dunbevolkte gebieden op peil te houden. Het is dan ook van het grootste belang dat de juiste juridische en fiscale kaders gesteld worden om burgerinitiatieven te faciliteren en te stimuleren.

zaterdag 19 februari 2011

Jacob Bruintjes | 35

INTERVIEW

Nee, het valt niet mee met de krimp. En ja, er moeten maatregelen worden genomen. Het liefst snel. Zie hier kort gezegd de boodschap waarmee Jacob Bruintjes door het land trekt. Een interview met Koning Krimp, zoals deze wethouder van Borger-Odoorn in Haagse kringen wordt genoemd.

Door Marieke Kwak

Koning Krimp kijkt ver vooruit

Bron: www.kknn.vanmeernaarbeter.nl

Jacob Bruintjes, alias Koning Krimp, in het Dagblad van het Noorden (19-11-2011)

8. Voorkom dat knellende regelgeving vrijwilligers ontmoedigt

Vrijwilligers worden te vaak geconfronteerd met administratieve eisen en regels van de belastingdienst m.b.t. reiskosten en andere onkostenvergoedingen. Om beheer door bewoners van accommodaties niet te frustreren is het nodig dat vrijstelling kan worden verleend van regelgeving die past bij professionele exploitatie zoals in het kader van de drank- en horecawetgeving, BTW, kwesties van aansprakelijkheid en verzekering, wetgeving met betrekking tot para-commercialisme, enz. Verschillende vormen van bewonersbeheer passen in het toekomstbestendig maken van de voorzieningenstructuur in krimpgebieden. Ook in de informele zorg, mantelzorg, beheer van openbare ruimte, bewonersnetwerken enz. enz. nemen vrijwilligers een steeds grotere plaats in. Die bewoners verdienen ondersteuning boven beperking door regelgeving.

- **ONDERWIJS**

In regio's met bevolkingsdaling nemen de leerlingenaantallen zeer snel af. Het *primair onderwijs* krijgt daar als eerste mee te maken. Tientallen gemeenten in heel Nederland krijgen te maken met een niet te stuiten daling van het aantal leerlingen, waarbij de gevolgen voor dunbevolkte gebieden het grootst zullen zijn. In dit verband zet de PvdA in op excellent onderwijs. Dat betekent voor het primair onderwijs dat scholen zich samen met kinderopvang, de jeugdgezondheidszorg, welzijn en sport moeten kunnen ontwikkelen tot integrale kindcentra. Excellent onderwijs houdt in dat scholen passend onderwijs kunnen bieden voor vrijwel alle kinderen, dat kinderen zich samen met leeftijdsgenoten kunnen ontwikkelen en het maximale uit ieder kind wordt gehaald; dus het niveau kunnen halen dat binnen hun vermogen ligt. Dat is een enorme opgave waar lang niet alle scholen volledig op toegerust zijn. Voor de kleinste scholen is deze opgave ook lastig. Gelukkig lukt het toch met kleine aantallen

leerlingen als de betrokkenheid van ouders groot is en hulpstructuren beschikbaar zijn. Het is natuurlijk mooi als dergelijke initiatieven succesvol zijn. Daar is een aantal voorbeelden van, bijvoorbeeld uit de Achterhoek bij de Wolversveenschool en met het initiatief voor school coöperaties van Jan Schuurman Hess uit het Noord-Bevelandse Kats. Voor dit soort initiatieven is het goed dat de kleine scholen toeslag in stand blijft. Voor kleine scholen die juist wel kiezen voor samenwerking en samengaan is het goed dat die toeslag ook daarna beschikbaar blijft. De fusietoets wordt in krimpgebieden versoepeld doordat die wordt aangepast aan leerlingenaantallen; voor een schoolbestuur met minder dan 2500 leerlingen wordt de fusietoets afgeschaft. Ook voor scholen die over denominatiegrenzen heen gaan samenwerken vervalt de fusietoets.

9. Kies voor bundeling van krachten voor basisscholen

Kies voor bundeling van krachten voor basisscholen. De kwaliteit van onderwijs staat voorop en daar is een zeker volume voor nodig. Maar ook kleinere scholen kunnen kwaliteit leveren, waarbij samenwerking vaak essentieel is. Bij dalende leerlingenaantallen kan het een oplossing zijn om samen met ouders en leerkrachten regionale plannen op te stellen, waarbij op basis van realistische leerlingenprognoses een lange termijnvisie voor een regio wordt uitgewerkt. Centraal staat dat er altijd op redelijke afstand een goede basisschool is, ook al kan dat niet altijd in het eigen dorp zijn. Scholen zullen meer met elkaar moeten gaan samenwerken om kwaliteit te garanderen, soms met diversiteit binnen de muren van één school. Daarom wordt in de nieuwe systematiek van de kleine scholentoeslag samenwerking tussen scholen gestimuleerd

10. Haal schotten weg om integrale kindcentra mogelijk te maken

Het is onvermijdelijk dat in regio's waar het aantal kinderen snel daalt er minder scholen zullen over blijven. De PvdA vindt het van belang dat ook hier het "van meer naar beter" principe wordt toegepast. Dat kan door extra in de kwaliteit van scholen te investeren. Zorgen dat deze scholen echt klaar zijn voor het passend onderwijs. In staat zijn onderwijs vanuit meerdere levensovertuigingen te geven. Gezondheid van kinderen centraal kan bevorderen. Het concept van integrale kindcentra is een goed voertuig voor een kwaliteitsimpuls. Een integraal kindcentrum is idealiter één organisatie waarin naast onderwijs ook kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, jeugdgezondheidszorg, maatschappelijk werk, sport- en cultureel buurtwerk wordt aangeboden. Om dat mogelijk te maken is het van belang dat belemmeringen tussen de landelijke onderwijsfinanciering, de particuliere kinderopvang, de gemeentelijke peuterspeelzalen en de via gemeenten gefinancierde jeugdgezondheidszorg sport en welzijnsactiviteiten en maatschappelijk werk worden weggenomen. In het zuiden van het land wordt het draagvlak van basisscholen niet alleen versmald door snel dalende leerlingenaantallen maar ook door de soms massale keuze voor de gratis kinderopvang in de Vlaamse scholen. In de gemeente Hulst gaan al 370 kinderen naar Vlaamse scholen. De onderwijsautoriteit Zeeland werkt aan een voorstel om in Zeeuws Vlaanderen bij wijze van experiment belemmeringen weg te kunnen halen om het aantrekkelijker te maken dat ouders weer voor de Nederlandse scholen kiezen.

Voor het *voortgezet- en beroepsonderwijs* betekenen de afnemende leerlingenaantallen dat scherpere keuzes gemaakt moeten worden. De grootste opgaven doen zich voor in het beroepsonderwijs en vooral in het techniekonderwijs. Door een teruglopend aantal leerlingen kunnen niet alle richtingen op alle mbo-niveaus gehandhaafd blijven. Er moeten keuzes gemaakt worden. Bijvoorkeur passend bij het profiel van de regio en samen met de werkgevers

die relatief veel werkgelegenheid verschaffen op mbo-niveau. Keuzes maken en krachten bundelen om de opleidingen die in stand blijven op zo hoog mogelijk niveau te kunnen blijven aanbieden. In het beroepsonderwijs is een nauwe en goede samenwerking met het bedrijfsleven van belang. Voor het techniekonderwijs zien we al samenwerkingsverbanden die praktijkruimten die voor meerdere scholen zowel VMBO als mbo te gebruiken zijn. De ingezette VM2 trajecten, die de aansluiting tussen vmbo en mbo's versterken, zijn juist in krimpregio's van meerwaarde omdat ze een breed en kwalitatief hoogwaardig onderwijs garanderen[2].
Een andere creatieve oplossing waarmee in de VS wordt geëxperimenteerd zijn zogenaamde 'techshops' Dit zijn werkplaatsen waar iedereen (ondernemers, scholen, individuele burgers) lid van kan worden waarbij apparatuur en gereedschap in alle soorten en maten gratis beschikbaar wordt gesteld aan de leden. Door een dergelijke constructie kunnen investeringen worden gedaan die de afzonderlijke instituten of burgers nooit zouden kunnen doen.

Duidelijk is in ieder geval dat er samengewerkt moet worden. Het is echt nodig dat scholen dwars door denominaties heen de handen samen met het bedrijfsleven ineenslaan en ervoor zorgen dat het praktijkonderwijs en beroepsonderwijs bij (sterk) afnemende leerlingenaantallen op voldoende niveau blijft. Samenwerking wordt echter nog te vaak gehinderd door regelgeving. Zo mogen twee schoolbesturen niet gezamenlijk één vakopleiding met vaklokaal hebben; het is of het ene bestuur of het andere. Dat maakt samenwerken lastig, wet en regelgeving moet worden aangepast om het delen van een ruimte mogelijk te maken.
Door specialisatie en concentratie van opleidingsrichtingen op slechts één locatie nemen de afstanden enorm toe. In dun bevolkte gebieden kan dat grote invloed hebben op schoolkeuze. Daarmee kan talent verloren gaan dat hard nodig is voor het bedrijfsleven dat weer hard nodig is om de regio vitaal te houden.

11. Kies voor regionale onderwijsplannen voor het beroepsonderwijs. Doe dat samen met sociale partners

Het is van belang dat het beroepsonderwijs extra aandacht krijgt waarbij goed praktijkonderwijs beschikbaar moet zijn in een omgeving die overeenkomt met de toekomstige arbeidspraktijk. Ook de schoolkeuze in de richtingen waar bij de bedrijven in de regio behoefte aan is dient gestimuleerd te worden. Specifiek gevolg van minder studenten is dat door herschikking van onderwijscapaciteit minder vestigingen overblijven waar een opleiding te volgen is. In dunbevolkte gebieden kan dit leiden tot lange reistijden en hoge kosten. Dat laatste mag niet de schoolkeuze en daarmee de kansen van kinderen beïnvloeden. Daar is ook een maatschappelijk belang mee gediend, want in dun bevolktere gebieden met een krimpende bevolking wordt het aantal vakmensen schaarser, terwijl juist in deze gebieden de maakindustrie relatief sterk vertegenwoordigd is.

12. Een OV (kortings)kaart voor minderjarige MBO scholieren

Aan het overbruggen van afstanden per fiets zijn grenzen. Afstanden naar MBO opleidingen nemen in dun bevolkte gebieden fors toe. Geef de ruimte aan experimenten van provincies om in de dunbevolkte regio's aan de randen van het land, waar de keuzemogelijkheden het kleinst zijn, de afstanden tot opleidingen het grootst, gratis OV mogelijk te maken; desnoods alleen voor specifieke opleidingen waarmee de kans op een baan groot is. Ondersteun als rijk deze

[2] http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/28/kamerbrief-over-opbrengst-project-sleutelexperimenten.html

experimenten als daarvoor ook afspraken nodig zijn met vervoerders die door het rijk worden gecontracteerd. Aandachtspunt bij regionale financiering zijn de enorme verschillen in budgettaire mogelijkheden die provincies hebben.

In het *universitair onderwijs* is het zaak om te kijken naar creatieve oplossingen. Een mooi voorbeeld is de University College Roosevelt in Middelburg, het studierendement hier is, per geïnvesteerde euro, het hoogst van heel Nederland. Circa 95 % van de studenten haalt daar zijn bachelordiploma. Deze kleinschalige onderwijsinstituten geven een geweldige impuls aan een regio. Zeker als regio's erin slagen om onderwijs te accommoderen dat past bij hun profiel dan kan het ook een versterking zijn voor de sectoren die dat profiel dragen.

UCR University College Roosevelt

Bron: www.trajectum.hu.nl / www.pzc.nl

University College Roosevelt: een kleine universiteit maar qua studierendement in de top.

13. Maak kleinschalig Universitair Onderwijs in de regio makkelijker

Deze kleinschalige organisaties komen door de zogenaamde T-2 financieringssystematiek zeer moeilijk van de grond (pas na 2 jaar kan rijksfinanciering tot stand komen). Eenmaal functionerend, zouden zij erg geholpen zijn met een vaste voet in de financiering.

Om de kwaliteit van het *hoger onderwijs* aan Hoge Scholen in dunbevolkte gebieden op peil te houden, zou gekeken kunnen worden naar mogelijkheden om hen de kans te geven in enkele studierichtingen echt te excelleren. Studierichtingen die passen bij het economisch profiel van hun regio, bij de in die regio aanwezige topsector of "valey". De financiering van die kleinere Hoge Scholen zou daar meer op toegespitst kunnen worden.

14. Geef de kleinere Hoge Scholen aan de randen van het land de kans om zich te specialiseren in enkele bij het profiel van hun regio passende specifieke opleidingen

En zorg dat hiervoor financiering wordt veiliggesteld om die van de grond te krijgen en overweeg een vaste voet in de financiering van deze Hoge Scholen opdat niet voortdurend hun voortbestaan op basis van getalsmatige criteria in het geding is.

In dunbevolkte regio's is het aantal spelers in onderwijsland klein. Dat maakt het soms makkelijk om elkaar te vinden en afspraken te maken. Soms lukt dat juist niet vanwege conflicterende belangen. Er zijn dan geen alternatieven om tot oplossingen te komen.
In Zeeland is inmiddels een aantal jaren een onderwijsautoriteit actief. Die probeert samen met betrokkenen noodzakelijke toekomstige ontwikkelingen te schetsen en de route daarnaar toe uit te zetten; vervolgens heeft deze onderwijsautoriteit ook enig budget en waar nodig

doorzettingsmacht om het noodzakelijke veranderingsproces op gang te houden. Die systematiek heeft resultaat.

15. **Regionale onderwijsautoriteit die noodzakelijke veranderingen begeleidt en waar nodig versnelt**
    Het verdient aanbeveling om in regio's waar het aantal organisaties beperkt is en men echt op elkaar is aangewezen, de inzet van een onderwijsautoriteit te overwegen om partijen op één lijn te brengen. Excellent onderwijs en de belangen van kinderen moeten immers centraal staan.

- **ZORG DICHTBIJ**
  Mensen hechten grote waarde aan kwalitatief goede zorg in de buurt. Niet alleen voor ouderen maar ook voor jongere mensen met een ondersteuningsbehoefte. In de snelst vergrijzende regio's is de verandering naar kleinschalige zorg en ondersteuning dichterbij mensen een extra grote opgave. Zorg dichtbij is alleen mogelijk als de zorg-, diensten- en welzijnsinfrastructuur in dorpen en wijken aangepast en vernieuwd kan worden. Daarvoor is in het zogenaamde zorgvastgoed een omslag nodig van de instellingsstructuur naar een structuur van levensloopbestendige woningen in wijken en dorpen. Organisatie- en instellingsbelangen moeten een minder grote rol gaan spelen, bureaucratie moet fors worden ingeperkt en er moet ruimte gecreëerd worden voor professionals om integrale buurtzorg te leveren. Juist in dunbevolkte gebieden lukt een dergelijke cultuuromslag niet goed met concurrentie. Met het geringe aantal spelers is daar vaak juist samenwerking en afstemming nodig om tot resultaat te kunnen komen en in alle wijken en dorpen kwaliteit te kunnen blijven leveren.

  Gemeenten krijgen meer taken en bevoegdheden. Om daadwerkelijk een cultuuromslag naar zorg dichtbij te kunnen maken moeten gemeenten behalve met de organisaties die zij middels welzijnsbeleid en wmo zelf kunnen aansturen, overeenstemming zien te bereiken met de uitvoerders van de AWBZ, de ziektekostenverzekeraars en de uitvoerende zorgaanbieders. In gebieden waar het aantal zorgaanbieders per discipline beperkt is, kan dit een extra lastige opgave zijn. Er zijn gebieden met maar één jeugdzorgorganisatie, één aanbieder in de ggz, een beperkt aantal aanbieders van ondersteuning aan mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking en een beperkt aantal aanbieders van thuiszorg.

16. **Experimenteer in krimpgebieden met snelle vergrijzing met een afstemmingsplicht voor gemeenten, zorgverzekeraars en zorgaanbieders om tot de beoogde cultuuromslag in zorg en ondersteuning in wijken en dorpen te kunnen komen**
    Maak in dunbevolkte gebieden die het snelst vergrijzen experimenten mogelijk waarin enige plicht tot afstemming geldt met doorzettingsmacht voor gemeente en/of zorgverzekeraar. Dat kan voor meerdere aspecten nodig zijn.
    - aanpassing van bestaande woningvoorraad, toevoegen van levensloopbestendige woningen en kleinschalige intramurale voorzieningen in wijken en dorpen en afstoten van instituutsvastgoed;
    - bundelen van krachten om te zorgen dat in alle dorpen en wijken tenminste één interdisciplinair wijk- cq dorpsteam beschikbaar is met vergaande bevoegdheden om daarmee te voorkomen dat via meerdere financieringsstromen en meerdere aanbieders onvoldoende en versnipperde zorg wordt geleverd en verspilling van middelen optreedt.

- zorgen dat er in aansluiting op woon- en zorginfrastructuur voldoende aanvullende begeleiding, dagbesteding, welzijnsvoorzieningen, gezondheidszorg en dienstverlening wordt aangeboden en voorkom hier ook versnippering door concurrerende aanbieders of verschillende geldstromen.

17. Zorg voor ketenaanpak en investeringen in anderhalve-lijns-zorg in dun bevolkte gebieden

Doordat ziekenhuiszorg vanwege kwaliteitscriteria steeds verder wordt opgeschaald (kwaliteit wordt steeds meer in termen van volume gedefinieerd) worden de afstanden tot gezondheidszorg in gebieden met relatief weinig patiënten gemiddeld groter. Aanvankelijk werd in dunbevolkte gebieden gestuurd op kleine kwalitatief laag scorende ziekenhuizen die met elkaar moesten concurreren. De NMA zag er op toe dat dit ook gebeurde en was zeer kritisch op fusieplannen en samenwerkingsafspraken. Inmiddels groeit het inzicht dat juist samenwerking en afstemming de oplossing is in dunbevolkte gebieden. En komt het creëren van een keten van zorg van academisch ziekenhuis via regio ziekenhuis via huisarts tot wijkverpleger tot ontwikkeling. In verschillende regio's liggen daar uitgewerkte plannen voor. Het zou goed zijn als belemmeringen om deze plannen ten uitvoer te brengen worden opgeruimd.

In deze ontwikkeling past ook het opzetten van een netwerk van anderhalve-lijns-zorg. Zorg dat gemeenten en/of zorgverzekeraars invloed kunnen uitoefenen opdat een redelijk dekkend netwerk van anderhalve-lijns-zorg gegarandeerd kan worden in dun bevolkte gebieden. Invloed kan nodig zijn omdat huisartsen en andere medische diensten vrije beroepen zijn en in beginsel een vrije locatiekeuze hebben. In dunbevolkte gebieden kunnen daardoor witte vlekken ontstaan.

18. Garandeer de basisdisciplines in de kleinere streekziekenhuizen

Doordat kwaliteit steeds meer in termen van volume wordt gedefinieerd komen de kleinere streekziekenhuizen onder druk te staan. Dat geldt vooral voor streekziekenhuizen waar alternatieven op relatief grote afstand liggen zoals in Dokkum, Winschoten/Scheemda, Winterswijk, Vlissingen/Goes en Terneuzen.

Goede en betrouwbare gezondheidszorg is voor mensen zeer belangrijk en speelt in regio's waar dat onder druk komt te staan politiek een grote rol. Maar de (regionale) politiek heeft geen enkele invloed op de planningstaak. Ziekenhuisdirecties en maatschappen van specialisten bepalen in hoge mate wat het aanbod is en waar dat geleverd wordt. De planningstaak ligt bij de zorgverzekeraars. Daar waar voldoende concurrentie is hoeft dat geen probleem te zijn.

Maar in regio's waar geen keuzemogelijkheden (meer) zijn is het onbevredigend dat het grote maatschappelijke belang van beschikbaarheid van ziekenhuiszorg van voldoende kwaliteit in handen ligt van organisaties die geen enkele democratische legitimatie hebben. Terwijl het wel gaat over basisvoorzieningen die met inzet van premiegelden die bewoners samen opbrengen worden gefinancierd.

In regio's waar de afstand tot het dichtsbij gelegen ander ziekenhuis groot is moet in ieder geval de spoedeisende zorg verzekerd worden. De rijksoverheid moet de wettelijke aanrijtijd van 45 minuten garanderen.

Het is van belang dat in regio's waar dat speelt gezorgd wordt dat met maatwerkoplossingen aan kwaliteitseisen kan worden voldaan. Dit om te bereiken dat in ieder geval de basisdisciplines in het streekziekenhuis van voldoende kwaliteit gegarandeerd worden.

19. Ruimte en invloed voor publieke zorgbemiddelaar

Voor regio's aan de randen van ons land is het ontbreken van publieke invloed op de planning erg onbevredigend. Zeker als partijen elkaar niet kunnen vinden en elk hun eigen richting kiezen, terwijl eigenlijk duidelijk is dat de enige oplossing bundeling van krachten is. Een publieke zorgbemiddelaar (een "verbindingsofficier") met overtuigingskracht kan kleinere streekziekenhuizen en specialisten stimuleren tot samenwerking om daarmee de basiszorg in stand te houden. Het voorbeeld van de onderwijsautoriteit in Zeeland laat zien dat een dergelijke constructie in unieke situaties kan helpen.

- **MOBILITEIT**

80% procent van de gemeenten die te maken krijgt met bevolkingsafname ligt in een plattelandsgebied. Met een beperkte bevolkingsdichtheid zijn afstanden tot voorzieningen relatief groter en de bereikbaarheid (met of zonder auto) gemiddeld slechter. Voorzieningen als ziekenhuiszorg, onderwijs, sport, winkels en diensten komen door bevolkingsdaling gemiddeld op steeds grotere afstand te liggen. Dat kan flinke invloed hebben op bijvoorbeeld veiligheid (spoedeisende zorg, brandweerzorg) en op kansen voor kinderen voor het best bij hen passende onderwijs. Nu al worden harde normen op het gebied van bijvoorbeeld gezondheidszorg en veiligheid in dunbevolkte gebieden niet altijd gehaald.

Wat betreft de leefbaarheid van dorpen en landelijke gebieden is mobiliteit dus een cruciale factor. De afstanden naar voorzieningen zijn echter op zichzelf niet het probleem: uit onderzoek blijkt dat niet zozeer de nabijheid van voorzieningen voor burgers belangrijk is, maar vooral de bereikbaarheid. Voor de leefbaarheid van een kern hoeft het dus niet meteen een probleem te zijn wanneer er voorzieningen verdwijnen, als er maar een geschikt alternatief is dat goed bereikbaar is. Daarom is goede bereikbaarheid van groot belang om de leefbaarheid op peil te houden, zeker in dunbevolkte en krimpende gebieden.

20. Vraagafhankelijk kleinschalig vervoer in aanbestedingen van openbaar vervoer

In krimpregio’s is het laten rijden van lege bussen geen optie. Toch verdienen bewoners de bereikbaarheid die ook elders geldt. Dat kan, als gebruik gemaakt wordt van kleinschalig, vraagafhankelijk vervoer. Vrijwilligers kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Door dit op te nemen in de aanbestedingen van OV worden de OV-bedrijven ook verantwoordelijk om dit op een sociale manier te organiseren. Als ook vrijwilligers worden ingezet op dit kleinschalig vervoer moet het aanbestedend bedrijf erop toezien dat het echt om additionele dienstverlening gaat die regulier niet aangeboden had kunnen worden en waarmee dus geen reguliere arbeidsplaatsen worden verdrongen. Als er vrijwilligers worden ingezet dan dient hun aansprakelijkheid en verzekering goed geregeld te zijn.

Voor mensen die afhankelijk zijn van openbaar vervoer zou meer rekening gehouden moeten worden met hun persoonlijke situatie. Dat geldt zeker voor mensen die aangepast vervoer nodig hebben.

21. Zorg voor een groter volume WMO en Valys vervoer voor mensen die meer dan 20 km van een station wonen

22. Zorg voor goede aansluitingen tussen verschillende vervoersmodaliteiten en faciliteer hybride vervoersmogelijkheden

Op het gebied van openbaar vervoer is het belangrijk om te kijken naar de positie van forensen. Veel mensen aan de randen van het land werken of studeren immers in centraler gelegen steden en reizen dus dagelijks op en neer. Zo zou de bereikbaarheid van de perifere

gebieden kunnen verbeteren door in te zetten op hybride vervoer en goede connecties tussen auto- en openbaar vervoer. De perifere gebieden zijn vaak niet goed ontsloten op het treinnetwerk, waardoor bewoners voor het eerste deel van hun reis aangewezen zijn op de auto.
Door ervoor te zorgen dat er punten zijn in het treinnetwerk waarop er makkelijk en goedkoop 'overgestapt' kan worden van auto op trein, kunnen forensen makkelijker grotere afstanden afleggen naar de centrale gebieden. Concreet zou er ingezet kunnen worden op treinstations langs snelwegen, zodat reizigers vanuit de perifere gebieden relatief eenvoudig van vervoersmodaliteit kunnen wisselen. Goede voorbeelden zijn te vinden langs de A1, waar autoreizigers vanuit bijvoorbeeld het noorden en oosten van het land op station Hoevelaken en Barneveld-Noord (met transferium) de trein naar de Randstad kunnen nemen. Maar het zou goed zijn als dit soort mogelijkheden ook verder in de randen van het land worden gecreëerd.

Bron: www.wurck.nl

Station Barneveld Noord, waar men de auto kan stallen in het transferium en over kan stappen op de trein naar Amersfoort

23. Geef meer prioriteit aan de verbindingen met perifere regio's in de treindienstregeling

In Den Haag is vooral veel aandacht voor snelle treinen over relatief korte afstand en sprinters die dan de kleinere stations verbinden. De treinen naar de steden in de verder weg gelegen provincies zijn echter vrijwel allemaal langzaam doordat ze zowel in de Randstad als op het laatste deel van het traject veel extra stops maken bij alle kleine stationnetjes. Bovendien worden bij calamiteiten de treinen voor het laatste deel van het traject steeds vaker geschrapt, waardoor de betrouwbaarheid afneemt en de reisduur verder oploopt. Dus juist op die lange trajecten valt winst in reistijd en betrouwbaarheid te behalen. Ook hier dient gekeken te worden naar de aansluiting van het regionale vervoer (busnetwerk, bootverbinding en regionale treinen) en op snelle interregionale treinverbindingen.

24. Besteed meer aandacht aan grensoverschrijdend openbaar vervoer om de gunstige ligging van krimpgebieden t.o.v. van buitenlandse stedelijke centra beter te benutten

Een extra aandachtspunt voor de dunbevolkte gebieden aan de randen van het land is grensoverschrijdend openbaar vervoer. Krimpgebieden zoals Zeeuws Vlaanderen en Zuid-

Limburg mogen dan vanuit de Randstad perifeer gelegen zijn, regionaal gezien bevinden zij zich dicht bij buitenlandse stedelijke centra zoals Antwerpen en Aachen. Om optimaal van deze ligging gebruik te kunnen maken is grensoverschrijdend openbaar vervoer van essentieel belang. Helaas is dit veelal nog een ondergeschoven kindje ten opzichte van binnenlands openbaar vervoer en worden kansen gemist. Aandachtspunten op dit vlak zijn onder meer een rechtstreekse intercityverbinding tussen Zuid-Limburg en Aachen, busvervoer tussen Hulst en Antwerpen en in de Achterhoek tussen Doetinchem, Emmerich en Kleve, en de treinverbinding Groningen-Leer-Oldenburg-Bremen.

Ook in het goederentransport zijn er met relatief korte verbindingsstukken over de grens grote verbeteringen te bereiken met daarbij tevens een flinke vermindering van risico's omdat vervoer van gevaarlijke stoffen door woonkernen daarmee fors kan worden beperkt. Wat dat laatste betreft zou een aantakking van het Zeeuwse net op Antwerpen en het Zeeuws Vlaamse spoor direct op Zelzate enorme verbeteringen zijn.

25. Investeer in de digitale snelweg

Juist de regio's aan de randen van het land kunnen enorm profiteren van snelle en betrouwbare internetverbindingen, zoals breedband internet. Juist de digitale snelweg kan een deel van het nadeel van de relatief grote afstanden van en naar de randen van ons land wegnemen. Dat kan een grote stimulans zijn voor (innovatieve) bedrijvigheid en vernieuwingen in onderwijs en zorg. Er zijn zeer veel gebruiksmogelijkheden. Denk aan:

- Zorg dicht bij huis (denk aan beeldtelefonie als alternatief voor doktersbezoek)
- Scholieren die steeds vaker via internet huiswerkopdrachten moeten maken.
- Boeren die gebruik maken van bijv. een melkrobot, dit moeten ze kunnen monitoren op afstand.
- Kansen voor bedrijven die afhankelijk zijn van snel en betrouwbaar internet krijgen hierdoor kansen tot vestiging omdat ze niet dicht bij hun klanten hoeven te zitten.

In enkele gebieden wordt deze opgave inmiddels voortvarend opgepakt. Daar is vaak wel een flinke zet van de overheid voor nodig omdat de aanleg van breedband inmiddels vrijwel geheel in is van één monopolist die niet geneigd is als eerste te investeren in onrendabele gebieden. Een goed voorbeeld wordt gegeven door de provincie Gelderland en de gemeente Winterswijk die het particuliere initiatief Stichting Breedband Buitengebied op allerlei manieren steunen om op deze manier de aanleg van een glasvezelnet mogelijk te maken. Ook een goed voorbeeld is te vinden op www.verbinddrenthe.nl. De kamer heeft recent met ruime meerderheid een motie aangenomen van de collega's Astrid Oosenbrug en Agnes Mulder over het stimuleren van de aanleg van breedband in het buitengebied

26. Maak afspraken met banken om het opnemen van contant geld op het platteland mogelijk te houden

Op veel plekken in dunbevolkte regio's halen banken hun geldautomaten weg. Dat betekent dat bewoners van steeds meer kernen in hun directe omgeving geen contant geld meer op kunnen nemen. Dat is niet alleen vervelend voor veel ouderen, maar ook voor toeristen en winkeliers. Voor winkeliers in kleine dorpen is de omzet vaak te laag om een pinautomaat te kunnen veroorloven en het verdwijnen van een geldautomaat uit een dorp kan dan ook zeer nadelige gevolgen hebben voor de lokale economie. Oud PvdA-Kamerlid Ferd Crone heeft in het verleden aandacht gevraagd voor deze problematiek. Hieruit volgde de oprichting van het

Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer. Onder meer vanuit dit overleg moeten strengere eisen worden gesteld aan de bereikbaarheid van betalingsdiensten en dient een verdere verschraling worden tegengegaan.

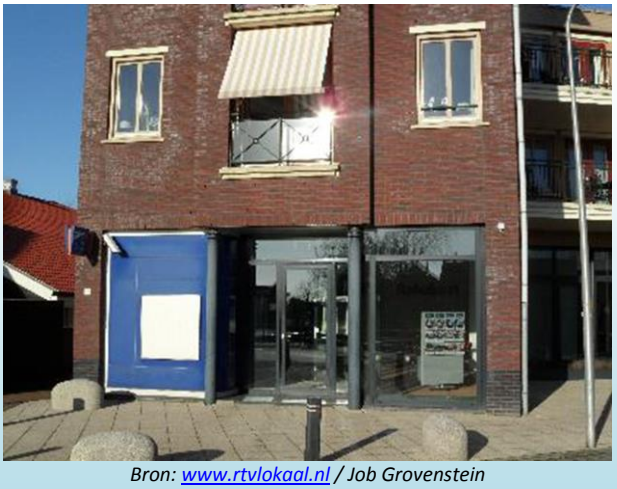

Bron: www.rtvlokaal.nl / Job Grovenstein

Op steeds meer plekken verdwijnen geldautomaten.

- **DETAILHANDEL**

De detailhandel in heel Nederland heeft het moeilijk. De economische crisis zet de consumentenbestedingen ernstig onder druk. Maar ook als het herstel inzet zal de detailhandelssector het zwaar hebben. Dat komt omdat er ook structurele veranderingen zijn die vooral op stads- en dorpscentra grote impact hebben. Die effecten kunnen in centra een sneeuwbaleffect krijgen omdat synergievoordelen voor winkels vermindert als het aanbod verschraalt. Leegstand en verpaupering van winkelstraten kunnen ook een grote impact hebben op de leefbaarheid. De problematiek van winkelleegstand doet zich het sterkst voor in de gebieden aan de randen van ons land. Enkele sprekende voorbeelden zijn Delfzijl, Winschoten, Neede, Kampen, Heerlen, Terneuzen en Vlissingen. Maar er zijn er uiteraard meer.

Structurele veranderingen in de detailhandel zijn bijvoorbeeld:

- Het toenemende aandeel van aankopen via internet;
- Schaalvergroting waardoor kleinere winkels verdwijnen;
- Het nog steeds toenemende volume detailhandel op perifere locaties;
- Het vernieuwen van wijk- en dorpswinkelgebieden met dagelijkse artikelen;
- Maatschappelijke veranderingen waardoor koopgedrag wordt beïnvloed;
- Demografische veranderingen (bevolkingsdaling, vergrijzing en ontgroening);
- Het ontbreken van opvolging voor sommige ondernemers.

De eerste signalen van leegstand doen zich meestal voor in de zogenaamde aanloopstraten en kunnen vervolgens als een olievlek uitvloeien over het kernwinkelcentrum. De kans, dat, zonder ingrijpen herstel vanzelf zal intreden is uiterst klein. Zeker als de waarde van onroerend goed en de daarvan afgeleide huurprijzen dalen.

Structurele veranderingen vragen om een structurele aanpak. We moeten om te beginnen oorzaken die we kunnen beïnvloeden wegnemen. Dat geldt vooral voor het verder uitbreiden

van het detailhandelsareaal op perifere locaties. Verder verdienen initiatieven om tot herschikking van detailhandelsfuncties en mening met andere attractieve bestemmingen te komen ondersteuning.

27. **Zorg er in samenwerking met de provincies voor dat plannen voor verdere uitbreiding van perifere detailhandel niet meer tot uitvoering komen. Beperk bij mutatie op perifere locaties de vestigingsmogelijkheden tot uitsluitend grootschalige detailhandel. Kijk naar de consequenties voor planschade**
Om dit goed te kunnen doen moeten uiteraard gemeenten als eerste verantwoordelijkheid nemen. Omdat beslissingen in de ene gemeente invloed kunnen hebben in de andere, is het zaak dat gemeenten regionale afspraken maken. Als gemeenten geen overeenstemming kunnen bereiken ligt er een taak voor de provincies om met het ruimtelijk ordeningsinstrument "ladder van duurzame verstedelijking" in uiterste gevallen verdere uitbreiding te voorkomen. Voor het Rijk ligt er de taak om na te denken over de consequenties ten aanzien van planschade. Het is voorstelbaar dat er (op de kortere termijn gemeten) enige planschade voor de eigenaren van de gronden of panden is vast te stellen, maar daar staat bij niet ingrijpen een waarschijnlijk veel hogere planschade voor de eigenaren van panden in binnensteden tegenover.

28. **Faciliteer projecten om tot compactere winkelcentra te komen, met een zodanige functiemenging dat deze centra weer aantrekkelijke verblijfsgebieden kunnen worden**
De tijd dat de overheid de initiatiefnemer en financier van dit soort stadsvernieuwingsoperaties was, ligt achter ons. Bij voorkeur dienen eigenaren van panden en ondernemers zelf initiatieven te nemen om tot verbeterplannen te komen. En als de gemeente het initiatief neemt is het zaak dat eigenaren en ondernemers ook financieel participeren. Zij hebben daar ook belang bij omdat met een verbeterplan de waardedaling van hun onroerend goed en de daling van de omzet van hun onderneming gestuit kan worden. Als ondernemers het initiatief nemen, kunnen zij al dan niet met inzet van de BIZ-regeling (of een te ontwikkelen stevigere variant), met de gemeente afspraken maken voor aanpassing van de openbare ruimte.

Voor het Rijk ligt hier de taak om het instrumentarium voor deze ingrijpende operatie op orde te brengen. Dat kan bijvoorbeeld door het instrument stedelijke herverkaveling verder uit te werken. Bij stedelijke herverkaveling brengen eigenaren en gebruikers alle gronden in één grote 'grondpot' en maken hun wensen over het gebied en het eigendom kenbaar. Vervolgens maken ze samen een gebiedsplan met als uitgangspunt dat niemand er slechter van mag worden. De kosten en financiële risico's die horen bij grondverwerving liggen bij de partijen die voordeel van de ontwikkeling hebben. Om dit instrument succesvol in te kunnen zetten dient er nagedacht te worden over vraagstukken in het huurrecht (variabele huurprijzen afhankelijk van de omzet(potentie)), mogelijkheden tot flexibele bestemmingen, planschade, baatbelasting, waardebepaling van bij herverkaveling betrokken panden en in ultieme gevallen de mogelijkheden tot en voorwaarden voor onteigening.

29. **Vernieuwen van wijk- en dorpswinkelgebieden en het ontwikkelen van bezorgdiensten**
Zorg, welzijn, voorzieningen en diensten in de buurt, waaronder ook detailhandel voor dagelijkse artikelen, horen thuis in een meer inclusieve samenleving. Een samenleving waar ook mensen met een beperkte actieradius en/of een ondersteuningsvraag in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen. Omdat niet in alle kernen alle voorzieningen

geaccommodeerd kunnen worden, is het zaak om (eventueel in combinatie met aanbod van andere diensten) ook bezorgdiensten te ontwikkelen.

Bron: www.gemeenteberkelland.nl / www.tubantia.nl

In Neede in de Achterhoek zet de gemeente in op concentratie van de detailhandel om daarmee het kernwinkelgebied (l) te versterken; de mogelijkheden voor de detailhandel in de omliggende gebieden worden bewust beperkt. Verpauperde, leegstaande panden worden gesloopt (r).

- **MEDIA**

De pers in de dun bevolkte provincies staat behoorlijk onder druk. Een afnemende bevolking en een grotere concurrentie van internet zorgen voor minder abonnees en minder inkomsten uit advertenties. Vaak is er slechts één noodlijdend regionaal dagblad en één publieke omroep die maar moeilijk de eindjes aan elkaar kan knopen. Nieuwsvoorziening met een sterke regionale verankering wordt juist in deze regio's van groot belang geacht. Deze omstandigheden maken het om kwaliteit te kunnen blijven leveren nodig dat private regionale dagbladen samenwerking zoeken met publieke regionale omroepen. Het zou goed zijn dat dit soort samenwerking zonder al te veel beperkingen mogelijk is en zelfs versterkt kan worden.

30. Neem daar wat dat nodig is drempels op het gebied van samenwerking tussen regionale media zoveel mogelijk weg en stimuleer initiatieven en experimenten

Op verschillende plekken in het land worden interessante initiatieven op dit vlak genomen. Zo werkt in Brabant Omroep Brabant samen met BN/De Stem in een publiekprivaat samenwerkingsverband. Journalisten van deze nieuwsorganisaties verwerken samen het eerstelijns nieuws, zoals politieberichten en calamiteiten, zodat er meer tijd overblijft om de diepte in te gaan. In Twente hebben tien regionale omroepen de handen ineengeslagen en hebben zij een Regionaal Mediacentrum opgestart waarin vooral op technisch vlak wordt samengewerkt. Omroep Zeeland en de PZC werken samen bij grotere evenementen en onderzoeken ook mogelijkheden tot informatie-uitwisseling t.b.v. websites, gezamenlijke onderzoek, gezamenlijke thema's enz.

- **RUIMTE EN VASTGOED**

Als naast de omvang van de bevolking ook het aantal huishoudens daalt, dan ontstaat geleidelijk een overschot aan woningen, winkel- en bedrijfsruimten en maatschappelijk vastgoed. Door deze overschotten daalt ook de waarde van het overige vastgoed.

Overschotten in onroerend goed bieden de krimpregio's echter ook kansen; de goedkopere woningen maken het gebied namelijk aantrekkelijker voor nieuwe bewoners. Vast staat echter dat deze instroom de bevolkingsafname nauwelijks kan afremmen. Er blijft dus een voorraad onverkoopbare en vaak verpauperende woningen en bedrijfspanden over waarvoor niet anders rest dan sloop.

Decennialang heeft het ruimtelijk beleid in het teken gestaan van groei, maar krimp vraagt om een ander perspectief. Verdienmodellen zijn nu nog gebaseerd op groei en waardestijging. In groeigebieden zullen deze modellen inkomsten blijven genereren, terwijl dit in krimpgebieden geheel niet het geval is omdat er vrijwel uitsluitend transformatie en sloop plaats moeten vinden.

31. Herstructurering vraagt om andere verdienmodellen

Om vernieuwing te faciliteren en leegstand en verpaupering aan te kunnen pakken zijn nieuwe financieringsmodellen nodig. Financieringsmodellen die het bovendien moeten stellen met aanmerkelijk minder overheidssubsidies dan in de tijd van de oude stads- en dorpsvernieuwing gebruikelijk was. Crowdfunding en coöperaties van eigenaren die indirect profiteren van sloop van verpauperend vastgoed kunnen een manier zijn om fondsen bij elkaar te brengen om waardebehoud van vastgoed te ondersteunen. Van belang is te voorkomen dat goede plannen van eigenaren en gebruikers in een bepaald gebied worden gefrustreerd door een beperkt aantal eigenaren, gebruikers die niet mee willen doen of niet mee willen betalen.

Niet alleen de financiering van transformatie en sloop zorgt voor hoofdbrekens. Ook het beheer van de openbare ruimte levert problemen op bij bevolkingsdaling. Voor het beheer van de openbare ruimte hebben gemeenten met een dalende bevolking vanwege de systematiek van het gemeentefonds minder inkomsten. Sloop resulteert in de regel tot meer openbare ruimte en niet tot een vermindering van infrastructuur. Voor het onderhoud van die extra openbare ruimte en die bestaande infrastructuur zijn minder middelen beschikbaar. Ook hier zal gezocht dienen te worden naar manieren om beheer anders te gaan organiseren. Bijvoorbeeld door bewoners en/of scholen verantwoording te geven, dan wel door bijvoorbeeld een natuurorganisatie het beheer van een park over te laten nemen.

32. Aftrekregeling verhuurderheffing voor corporaties krimpgebieden

In krimpgebieden ligt een grote transformatieopdracht die voor een deel op het bord van woningcorporaties komt te liggen. De corporaties in de zogenaamde top krimpgebieden kunnen tot 2017 € 15.000 aftrek krijgen op de verhuurderheffing per woning die aan de voorraad wordt onttrokken. Inmiddels zijn door de top krimpgebieden plannen opgesteld om in aanmerking te komen voor deze aftrek. Om deze plannen ook daadwerkelijk tot uitvoering te kunnen brengen is een zorgvuldig en tijdrovend proces nodig. Vaak zal men gehele complexen willen slopen die nu nog vaak gedeeltelijk bewoond zijn; bij de uitvoering dient uiteraard rekening gehouden te worden met herhuisvesting van deze zittende bewoners. Om dit soort processen in gang te kunnen zetten is wel zekerheid vooraf nodig dat de aftrek van de verhuurderheffing zal worden toegekend. Die zekerheid zit nu niet in het systeem, dat is een belangrijke omissie.

33. Verruim mogelijkheden woningbouwcorporaties in krimpgebieden

Behalve sloop en transformatie van corporatiebezit zal er ook transformatie en een beperkt volume nieuwbouw nodig zijn buiten het werkgebied van de corporaties (in het zogenaamde

niet DAEB-deel). Dat geldt vooral voor levensloopbestendige woningen, duurdere huurwoningen en zorginfrastructuur (wijkposten, ontmoetingsruimten, etc.). De kans dat in krimpgebieden door marktpartijen zal worden geïnvesteerd is uiterst klein. Daarom moeten woningbouwcorporaties, als is aangetoond dat de markt deze investeringen niet oppakt, de kans krijgen deze te realiseren.

34. Steun innovatieve ontwikkelingen

Bewoners in Friesland zijn bezig met plannen om de door corporaties afgestoten huurwoningen zelf te gaan verhuren in coöperatief verband. Er dient met ondersteuning van de overheid meer van dit soort kennisontwikkeling van oplossingen voor vastgoedgerelateerde problemen in krimpgebieden plaats te vinden. Deze steun van de overheid kan gelegen zijn in het verminderen van regels (bijvoorbeeld plaatsing onder de werking van de Crisis- en herstelwet) en het leveren van een financiële bijdrage.

35. Stimuleer aanpak rotte kiezen

Door leegstand van beeldbepalende panden ontstaan vaak lelijke plekken in dorpen, waardoor deze rotte kiezen het beeld van het dorp gaan bepalen. Op dit moment lopen al vele experimenten om deze rotte kiezen aan te pakken. Volgens kennisorganisatie Platform31 zouden gemeenten meer gebruik kunnen maken van bestaande handhavinginstrumenten, zoals aanschrijving op basis van de excessenregeling in het welstandsbeleid. In deze benadering nemen gemeenten contact op met eigenaren van verpauperde panden en verzoeken of dwingen zij hen om de staat van het pand te verbeteren. Het Rijk en de provincie zouden de bestaande mogelijkheden beter onder de aandacht kunnen brengen; zo zijn er provinciale initiatieven met bijvoorbeeld een taskforce leegstaande bedrijfsgebouwen die gemeenten bijstaat bij het zoeken van oplossingen.

De projecten UPgrade en KLUS in Zeeuws-Vlaanderen zijn goede voorbeelden van de aanpak van rotte kiezen. Daarbij worden aangeschrevenen gewezen op mogelijkheden voor financiering bij het opknappen. Een ander mooi voorbeeld is het Experiment Duurzame Beschermde Dorpsgezichten Dongeradeel. In Dorps OntwikkelingsMaatschappijen (DOM's) werken inwoners van dorpen met andere partijen aan het opknappen en samenvoegen en eventueel herbestemmen van panden in een viertal dorpskernen. Subsidie kan voor herstel van panden of het opknappen van de openbare ruimte aangevraagd worden.

Bron: www.aanpakrottekiezen.nl

Beeldbepalende maar verpauperde panden bederven het aangezicht van een dorp, zoals hier in het Friese Berltsum (l) en Tzummarum (r); het huidige instrumentarium kan beter benut worden om eigenaren aan te sporen er iets aan te doen.

36. Onderzoek mogelijkheden voor een vereveningssysteem op de woningmarkt

De Tijdelijke Commissie Huizenprijzen beveelt aan onderzoek te doen naar een mogelijk vereveningsysteem tussen hogedrukgebieden, stagnatiegebieden en krimpgebieden, waarbij de baten in regio's met veel schaarste ingezet kunnen worden voor de tijdelijke transitie in krimpgebieden. Zo kunnen de krimpgebieden extra ondersteund worden bij het saneren van de regionale vastgoedmarkt.

37. Bied hulp bij aanpak, herbestemming of sloop van leegstaande boerderijen

Veel boerderijen in privaat bezit komen leeg te staan door de schaalvergroting in de agrarische sector. In het verleden is een deel van deze boerderijen omgevormd tot bijvoorbeeld B&B's, maar in die behoefte is nu grotendeels voorzien. Daarnaast zijn deze panden vaak moeilijk te herbestemmen vanwege hun specifieke kenmerken. Het is dus noodzakelijk om naar nieuwe oplossingsrichtingen en experimenteermogelijkheden te zoeken. In sommige provincies is al ervaring opgedaan met dit vraagstuk. Er zijn dan ook in Nederland al veel instrumenten voor sanering van agrarische bedrijven, zoals de zeer succesvolle ruimte-voor-ruimte regeling.

38. Onderzoek de mogelijkheden voor het instellen van een hybride vastgoedfonds

Een creatieve oplossing voor leegstand zou kunnen zijn om particulieren de mogelijkheid te bieden hun onverkoopbare woning in te brengen in een hybride vastgoedfonds waarin de corporatie beheer en verhuur overneemt en de eigenaar in ruil een huurwoning krijgt en deel opbrengst gebruikt voor beheerkosten en onderhoud. Maak ook deelname van corporaties mogelijk in dit soort fondsen.

39. Geef provincies meer verantwoordelijkheden en regietaken

Provincies hebben ruimtelijke ordening als kerntaak en moeten zorgen voor een goede programmering en bijstelling daarvan, zeker in krimpgebieden. Provincies pakken die regisseursrol ook op, maar moeten daarvoor ook de ruimte krijgen. Zo zijn Overijssel en Gelderland op zoek naar extra mogelijkheden om krimp aan te pakken, bijvoorbeeld door gemeenten bij te staan in het versneld herprogrammeren van woningbouw en bedrijventerreinen. Hoewel het idee van Overijssel voor een specifiek instrument om gronden die niet meer bebouwd gaan worden van gemeenten over te nemen inmiddels is ingetrokken verdienen initiatieven om er samen uit te komen wel aandacht.

De provincies kunnen een grotere rol spelen bij de bovenlokale afstemming van vastgoedontwikkeling. Dit houdt in dat gemeenten geen voorzieningen meer zouden moeten ontwikkelingen (wonen, werken, winkelen) indien er geen regionale afstemming heeft plaatsgevonden. Zo wordt nieuwbouw, waarbij elders leegstand wordt gecreëerd, voorkomen. Provincies dienen hiervoor doorzettingsmacht te krijgen, zodat ze ongewenste ontwikkelingen van gemeenten kunnen tegenhouden. De ladder voor duurzame verstedelijking dient hierbij het toetsinstrument te zijn dat bepaalt of er kan worden ontwikkeld.

Veel provincies investeren (beleidsmatig en financieel) al ruim een decennium in de leefbaarheid van het platteland. Dit niet vanuit het oogpunt van de bevolkingsdaling, maar vanuit de motivering van plattelandsontwikkeling. Dit plattelandsbeleid kan relatief eenvoudig

worden verbreed met de aanpak van de bevolkingsdaling. Inzet van structuurfondsgelden zouden gericht moeten worden op krimp.

40. Creëer een provinciaal saneringsfonds

Om vastgoed dat al jaren leeg staat te saneren is geld nodig. De markt zal deze middelen niet vrijwillig beschikbaar stellen en de overheden hebben hier geen geld voor. In elke provincie zou er een fonds gecreëerd kunnen worden dat wordt gevuld met een kleine heffing op nieuwbouw van winkels, bedrijfspanden en woningen: goede voorbeelden zijn te vinden in Zeeland en Groningen. Ook voor de verkoop van nieuwbouwgrond moet een heffing worden betaald, dus ook de gemeenten dragen bij aan het vullen van het saneringsfonds. Als er in elke provincie een fonds komt, kan de ontwikkeling in steden zoals Maastricht, Arnhem en Groningen helpen om structurele leegstand in landelijke gebieden in Limburg, Gelderland en Groningen te saneren. In Zuid-Limburg is de verplichting bedacht om een woning te sloten alvorens een vergunning te kunnen krijgen voor de bouw van een nieuwe woning.

- **GRENS: VAN BARRIÈRE NAAR KANS**

In een aantal regio's zou krimp veel minder een probleem zijn als de barrièrewerking van de grens kan worden weggenomen. Nu wordt die grensoverschrijdende samenwerking in krimpregio's echter nog te veel bemoeilijkt door verschillen in regelgeving en praktische belemmeringen tussen Nederland, Duitsland en België. De grens werkt daardoor op veel terreinen nog als een barrière. Daardoor worden veel grensoverschrijdende kansen nog niet benut. Vooral op de arbeidsmarkt is dit het geval. Juist bij de vanuit Nederlands oogpunt perifeer gelegen regio's is het van belang om over de grenzen heen te kijken: de regio Aachen is economisch booming, evenals de Duitse regio Ost Friesland en de Vlaamse Stedenruit. Er zijn dus potentieel veel voordelen te halen voor de Nederlandse regio's aan de rand van het land. Er is geïnvesteerd in informatievoorziening over de belangrijkste verschillen en aandachtspunten o.a. via de website www.grensinfo.nl. Dit digitale infopunt moet de bureaus voor Belgische en Duitse Zaken in de grensregio's gaan vervangen die aan Nederlanders die in België of Duitsland werken advies geven over de ingewikkelde fiscale regelingen, ziektekosten en sociale zekerheid. Het is nog een discussiepunt of met een digitaal loket kan worden volstaan. Vanuit de grensregio's wordt gepleit om bij de Sociale Verzekeringsbank één centraal loket in stand te houden voor maatwerkoplossingen in complexere gevallen zoals wisselende banen, veranderende gezinssamenstelling, verhuizing, ziekte, arbeidsongeschiktheid. Maar beter zou het zijn als barrières via internationale afspraken verder geslecht zouden kunnen worden. Het is dan ook goed dat het kabinet de commissie Bruls onderzoek laat doen naar het wegnemen van praktische belemmeringen bij grensoverschrijdende arbeid. Op veel andere terreinen zijn echter ook acties noodzakelijk om de invloed van de grens te verkleinen.

41. Focus op knelpunten bij grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Het ministerie van Binnenlandse Zaken stimuleert de cofinanciering om in een aantal regio's te werken met 'ontgrenzers', functionarissen die als opdracht hebben om het potentieel dat er ligt in de grensoverschrijdende arbeidsmarktsamenwerking om te zetten in concrete acties. Dat potentieel brengen zij in kaart door het maken van zgn. kansenkaarten. Waar is vraag en waar is aanbod aan weerszijden van de grens. Zij kunnen ondernemers en organisaties met elkaar in contact brengen gericht op het maken van concrete afspraken. Dit zou in alle grensgebieden ingevoerd kunnen worden. Mogelijk kan hier ook steun voor komen uit de financiering van sectorplannen door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Daarnaast is het van belang belemmeringen in de sociale zekerheid weg te nemen.

42. Kies in regio's aan de Duitse grens voor Duits als eerste vreemde taal in het MBO

In grensgebieden constateert men dat de gebrekkige kennis van het Duits ernstige belemmeringen opwerpt op het gebied van de grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Nu is Engels bijna altijd de verplichte eerste vreemde taal, maar dat is eigenlijk niet logisch in de gebieden aan de grens met Duitsland. Scholen en provincies zouden samen afspraken kunnen maken over het verplicht opnemen van Duits als verplichte taal wanneer dit een verhoogde kans op een baan geeft.

Inmiddels is er een intensieve lobby op gang gekomen van onder meer de Commissarissen van de Koning van de betreffende provincies om Duits weer een verplicht vak te maken op de MBO's. Nu is er te weinig ruimte voor Duits omdat Engels verplicht is. De kansen op de Duitse arbeidsmarkt kunnen daardoor nu onvoldoende benut worden door de taalbarrière. En ook voor banen aan de Nederlandse kant van de grens kan kennis van het Duits voor banen bij bedrijven met Duitse clientèle van belang zijn.

43. Inventariseer in een aantal regio's samen met bewonersorganisaties aan beide zijden van de grens praktische problemen in regelgeving en probeer vervolgens in bilateraal overleg waar mogelijk tot harmonisatie van regelgeving te komen

In Winterswijk is door een zeer actieve bewonersgroep een uitgebreide nota gemaakt met kansen en mogelijkheden om in hun dunbevolkte regio zelf te kunnen werken aan leefbaarheid en ontwikkeling. Deze nota "Geef ons gebied de gereedschappen" heeft recent met de notitie "Grenskwartieren" een vervolg gekregen met specifiek aan de grens gerelateerde belemmeringen, die zijn vastgelegd in de notitie "Obstakels". Duidelijk is dat eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht hier werken, maar dat overheden en ook het Rijk nodig zijn om die inzet echt tot resultaat te kunnen laten leiden.

44. Zorg voor aansluiting met Vlaamse en Duitse ziekenhuiszorg

De grens werkt ook in de ziekenhuiszorg nog als een barrière. Zeker in de dunbevolkte gebieden waar de afstanden tot de ziekenhuizen toenemen, kan een oplossing liggen bij ziekenhuizen die vlak over de grens gelegen zijn. Omgekeerd kunnen Nederlandse (streek)ziekenhuizen die dreigen te verdwijnen omdat zij te weinig zorgverrichtingen plegen, overeind blijven door ook Belgische of Duitse patiënten te behandelen. Het Koningin Beatrix Ziekenhuis in Winterswijk is een voorbeeld van een ziekenhuis dat graag ook Duitse patiënten zou willen behandelen. Helaas staan praktische bezwaren, regelgeving en voorwaarden van zorgverzekeraars een werkbare situatie nog in de weg.

45. Monitor de effecten van accijnsverhogingen in de grensstreek.

In de grensstreek is veel discussie ontstaan over de recente accijnsverhoging. In plaats dat Duitsers en Belgen naar Nederland komen om te profiteren van accijnsverschillen gebeurt dat nu andersom. Dat levert een voordeel op voor de bewoners van de grensstreek maar kost ondernemers omzet. De PvdA is ervoor dat autorijden meer wordt belast en bezit minder. Ook het ontmoedigen van gebruik van alcohol en tabak door deze artikelen extra te belasten is te verdedigen. Accijnzen helpen bovendien om de overheidsfinanciën gezond te maken en stellen ons in staat de lasten op arbeid zo laag mogelijk houden, waarmee we de werkloosheid kunnen bestrijden. Niettemin moet de accijnsverhoging per saldo natuurlijk wel geld opleveren, anders

heeft het geen zin. Het ministerie van financiën verwacht dat de accijnsverhoging € 280 mln. oplevert. Dat wordt strikt gemonitord. Het kabinet heeft aangegeven dit goed te onderzoeken en de Tweede Kamer half mei te informeren. Als uit dat onderzoek toch zou blijken dat de opbrengsten lager zijn, wordt de maatregel heroverwogen.

- **(HER)VERDELINGSVRAAGSTUKKEN**

De toenemende regionale verschillen beïnvloeden kansen en keuzemogelijkheden voor mensen. Dat heeft ook financiële gevolgen. In een deel van het land zal de economie gebaseerd kunnen blijven op groei; in een ander deel van het land zal een omslag naar een economie gebaseerd op krimp gemaakt moeten worden. Die omslag zal groter moeten zijn naarmate de bevolkingsdaling sneller gaat en de afstand tot nog wel groeiende gebieden groter is. Het zal vooral aan de uiterste randen van het land veel tijd en moeite kosten om tot een nieuw evenwicht te komen. Bij een situatie van (langdurende) bevolkingsdaling zijn er bijvoorbeeld gevolgen voor de waarde van onroerend goed, voor de kosten van vervoer, voor de kansen op (passend) werk en inkomen, voor de omzet voor ondernemers en maatschappelijke organisaties en voor hogere kosten en lagere inkomsten voor gemeenten. Voor een belangrijk deel hebben deze financiële gevolgen vooral effect gedurende de transitieperiode van een op (bevolkings)groei gebaseerde economie naar een op bevolkingsstabilisatie en op krimp gebaseerde economie. Een deel van de effecten heeft ook een structurele component.
Krimpgebieden krijgen de komende jaren te maken met een dubbele transitie. De transitie van groei via krimp naar een nieuw evenwicht in bevolking, werk, vastgoed en voorzieningen en de transitie van taken op het gebied van zorg, jeugd en werk en inkomen.

Het is redelijk dat bij toenemende regionale verschillen in ons land nagedacht wordt over herverdelingsinstrumenten. Dat is al in beperkte mate gebeurd voor de overheidsfinanciën: het gemeentefonds kent een tijdelijke krimpmaatstaf, het provinciefonds een krimpgerelateerde uitkering en de verhuurderheffing een specifieke aftrekmogelijkheid. Die maatregelen zijn echter beperkt van omvang, hebben een tijdelijk karakter en zijn alleen van kracht voor de huidige drie top-krimpregio's.

Wij stellen voor om dit meer structureel te regelen. We hebben daarvoor de volgende suggesties:

46. Stel een frictiebudget in voor het gemeentefonds

Bijna een derde van de structurele inkomsten ontvangen gemeenten uit het Gemeentefonds. De helft van dit fonds wordt verdeeld via aan aantallen inwoners gerelateerde maatstaven, waardoor krimpende gemeenten te maken krijgen met krimpende budgetten. Het budget voor krimpgemeenten kan langzamer worden beperkt dan op basis van het verkleinen van het aantal inwoners door krimp zou moeten, om zo de regio in enkele jaren 'krimpproof' te kunnen maken. Deze frictiegelden zouden in de verdelingssystematiek van het gemeentefonds opgenomen kunnen worden, bijvoorbeeld als onderdeel van de krimpmaatstaf.

47. Verleng de krimpmaatstaf in het gemeentefonds of maak deze permanent en pas de maatstaf aan

De krimpmaatstaf is tijdelijk ingevoerd en zal in 2015 komen geëvalueerd worden. Nu komen gemeenten in aanmerking die ten opzichte van zeven jaar eerder met 1% of meer gekrompen zijn én die gelegen zijn in Groningen, Limburg en Zeeland. Per verloren inwoner boven de 1%-

norm krijgen die gemeenten €397,63 extra uit het gemeentefonds. Ons voorstel: verleng de duur van de krimpmaatstaf of maak hem permanent en neem er ook een compensatie in op voor vermindering van het aantal woningen en andere vastgoedobjecten. Kijk daarbij ook naar de geografische afbakening: niet alleen in de drie genoemde provincies is sprake van vergaande krimp.

48. Pas de krimpuitkering uit het provinciefonds aan

De uitkering van krimpgelden in het provinciefonds werkt als volgt: in de formules van de provinciefondsuitkering zit de transitieopgave voor krimp ingebouwd, waarbij het Rijk per provincie veronderstelt dat een bepaald bedrag aan bijvoorbeeld krimpproblematiek wordt besteed. In bijvoorbeeld Zeeland gaat het om circa 6,5 miljoen euro waarbij ongeveer 4,5 miljoen euro in de provinciefondsuitkering zit; het Rijk gaat ervan uit dat de provincie ook zelf een deel bijdraagt. De bijdrage uit het provinciefonds is echter niet geoormerkt dus de provincie is niet verplicht dit te besteden aan krimp. De PvdA is geen voorstander van het oormerken van middelen die via het provincie- of gemeentefonds lopen. Wel zou het verstandig zijn dat provincies en gemeenten meerjarige afspraken maken over de inzet van middelen voor de aanpak van krimpproblematiek.

49. Houd bij de verdeling van middelen voor de decentralisatie van awbz-taken, jeugdzorg en werk en inkomen rekening met de specifieke omstandigheden van krimpgebieden en de dubbele transitietaakstelling die op hen afkomt.

Bij de behandeling van de participatiewet is al aangekondigd dat er in de verdeelsleutel extra middelen moeten worden gereserveerd voor de specifieke omstandigheden in de top-krimpgebieden. Dat zou ook voor andere onderdelen van de decentralisatiebudgetten wenselijk zijn, bv met de relatief zeer snelle vergrijzing in krimpgebieden.

50. Voeg de Achterhoek, Zuidoost Drenthe en Noordoost Friesland toe aan de lijst van Krimpregio's

De huidige onderverdeling naar krimp- en anticipeerregio's is niet bij alle regio's even logisch. Zo passen enkele anticipeerregio's zoals de Achterhoek, Noordoost Friesland en Zuidoost Drenthe qua statistieken beter in de categorie krimpregio. In de betreffende regio's is de bewustwording dat rekening gehouden moet worden met bevolkingsdaling ver op gang en wil men graag een officiële krimpregio worden om optimaal te kunnen anticiperen op de demografische ontwikkelingen.

De huidige criteria om als krimpregio aangemerkt te worden zijn vaag: er moet sprake zijn van *substantiële* en *structurele* bevolkingsdaling en huishoudensdaling. Aan deze criteria zijn geen harde, kwantitatieve ijkpunten gekoppeld. Bovendien zou gekeken kunnen worden naar de wijze waarop de regio de krimpproblematiek beleidsmatig aanpakt; is er sprake van bewustzijn, een integrale visie en gerichte inspanningen of zit men nog in de ontkenningsfase? Voor de anticipeerregio's geldt dat in de periode 2010-2020 en/of de periode 2020-2040 er sprake moet zijn van bevolkingsdaling en/of huishoudensdaling.

51. Focus Europese Fondsen veel meer op de gevolgen van bevolkingsdaling in de regio's aan de randen van het land

De Europese subsidies worden lang niet altijd ingezet om er structurele veranderingen mee te bewerkstelligen. Het verdient aanbeveling om dat voor de komende periode veel meer te doen

en voor zover nodig ook voor te schrijven dat dit in de regionale projectplannen wordt opgenomen.

De rijksoverheid zou regio's ook moeten aansporen om Europese gelden veel meer in te zetten voor de aanpassing van arbeidsmarkt, onderwijs en voorzieningen en het wegnemen van de barrièrewerking van de grens in de regio's aan de randen van ons land. Het ontbreekt bij gemeenten vaak aan kennis over welke mogelijkheden er zijn en hoe deze fondsen aangevraagd moeten worden. Ook ontbreekt het aan menskracht om de aanvragen succesvol te voltooien. Het ondersteunen van gemeenten bij het aanvragen van deze fondsen zou veel geld voor krimpproblematiek kunnen opleveren.

Een mogelijkheid is om een landelijk loket op te richten waar gemeenten terecht kunnen voor expertise en inhoudelijke ondersteuning. Het gaat bijvoorbeeld om EFRO- gelden, POP (voor plattelandsontwikkeling), ESF (Europees Sociaal Fonds) en Interreg voor grensoverschrijdende problematiek.

Selectie van geraadpleegde bronnen

CBS/PBL (2013), *Regionale prognose 2013-2040.* Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek en Planbureau voor de Leefomgeving.

Droogh Trommelen en Partners (2013), *Detailhandel en Leefbaarheid. Aanpak detailhandel als strategie in krimp- en anticipeergebieden.* Nijmegen: Droogh Trommelen en Partners.

Essen, B. van, E. Groot & W. van Zandbrink (2010), *Een sociaal perspectief voor de demografische opgave in Nederland.* Amsterdam: Partij van de Arbeid.

Hospers, Gert-Jan & Nol Reverda (2012), *Krimp. Het nieuwe denken.* Den Haag: Boom Lemma.

Kadaster (2013), *Stedelijke herverkaveling,* geraadpleegd op: www.kadaster.nl, Apeldoorn: Kadaster.

PBL (2010), *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland. Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's.* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

PBL (2013), *Demografische ontwikkelingen 2010-2040. Ruimtelijke effecten en regionale diversiteit.* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Platform31 (2012), *Aanpak rotte kiezen. Een onderzoek naar de inzet van instrumenten.* Den Haag: Platform31.

Platform31 (2013), *Evaluaties Krimpexperimenten.* Den Haag: Platform31.

Rabobank (2010), *Demografische krimp. De nieuwe realiteit in perspectief.* Utrecht: Rabobank.

Tijdelijke Commissie Huizenprijzen (2013), *Kosten Koper.* Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Ministerie van BZK, Interbestuurlijke Voortgangsrapportage Bevolkingsdaling 2012, 03-07-2012